

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Pedagogická fakulta

Katedra českého jazyka a literatury

Bakalářská práce

Klára Kösslerová

Analýza a interpretace prózy Vladimíra Körnera

Anděl milosrdenství

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci zpracovala samostatně za použití níže uvedených pramenů a literatury.

V Olomouci dne

Podpis

Děkuji vedoucí bakalářské práce Mgr. Janě Sladové, Ph.D. za odborné vedení, cenné rady, upozornění a připomínky.

Anotace

Tato bakalářská práce analyzuje a interpretuje prózu Vladimíra Kőrnera *Anděl milosrdenství*. První část práce je zaměřena na autora v kontextu literárně historickém a na jeho biografii a bibliografii. Rozbor je zaměřen na charakteristiku jednotlivých postav, jejich chování a vnitřní prožitky v jednotlivých situacích.

Klíčová slova

Vladimír Kőrner, *Anděl milosrdenství*, analýza, interpretace, novela, oběť, smrt, válka

Annotation

This bachelor's thesis analyses and interprets the prose *Anděl milosrdenství* by Vladimír Kőrner. The first part of the thesis is focused on the author in the literary-historical context and his biography and bibliography. The second part of the thesis is focused on the analysis and interpretation of the novel *Anděl milosrdenství* by Vladimír Kőrner. The aim of the thesis is to analyse the novel from the perspective of space, time, composition, language and motifs and to monitor the characters and their behaviour in tense situations.

Keywords

Vladimír Kőrner, *Angel of mercy*, analysis, interprets, prose, victom, death, war

Obsah

ÚVOD	6
1 VLADIMÍR KÖRNER V LITERÁRNĚ-HISTORICKÉM KONTEXTU	7
1.1.1 Počátky uvolňování režimu	7
1.1.2 Průběh 60. let 20. století	8
1.1.3 Pražské jaro	10
1.1.4 Počátky normalizace	13
1.1.5 Průběh normalizace a pád režimu	16
1.2 Charakteristika tvorby Vladimíra Körnera	16
2 BIOGRAFIE A BIBLIOGRAFIE VLADIMÍRA KÖRNERA	20
2.1 Životopis	20
2.2 Literární činnost	20
2.2.1 První prózy	21
2.2.2 Próza 70. let 20. století	22
2.2.3 Próza 80. let 20. století	25
2.2.4 Tvorba po listopadu 1989	26
3 ANALÝZA A INTERPRETACE ANDĚLA MILOSRDENSTVÍ	29
3.1 Motivy	29
3.1.1 Smrt	29
3.1.2 Láska	30
3.1.3 Nenávist	30
3.1.4 Nutnost oběti	31
3.1.5 Samota	31
3.3 Prostor	53
3.4 Čas	54
3.5 Kompozice a jazykové prostředky	55
ZÁVĚR	58
POUŽITÁ LITERATURA A INTERNETOVÉ ZDROJE	59
Primární literatura	59
Sekundární literatura	59

ÚVOD

S prózou Vladimíra Kőrnera jsem se seznámila na základní škole v rámci festivalu Město čte knihu, který se koná každý rok na podzim v Šumperku. V roce 2005 byla čtena kniha *Zánik samoty Berhof*. Novela mě oslovila a spolu s ní jsem přečetla další autorova díla. Při studiu na gymnáziu jsem si v rámci povinné četby k maturitní zkoušce zvolila novelu *Anděl milosrdenství*. Kniha mě zaujala tím, že se věnuje období 1. světové války. Vladimír Kőrner je mezi veřejností známý spíše příběhy z konce druhé světové války v Sudetech. Při rozhodování o tématu bakalářské práce byl pro mě hlavním kritériem čas a místo děje novely.

Hlavní cílem bakalářské práce je analýza a interpretace Kőrnerovy novely *Anděl milosrdenství*. Zaměříme se především na charakter postav a jejich jednání a rozhodování v jednotlivých situacích. Věnujeme také pozornost motivům objevujícím se v knize. Analýzu provádíme z hlediska kompozice, jazykových prostředků, času a prostoru. Při analýze a interpretaci budeme využívat mnoho ukázek z primární literatury. Z formálního hlediska je práce rozdělena do tří kapitol.

V první kapitole se věnujeme historickému kontextu doby autorovy tvorby. Uvedeme důležité kulturní a politické události, jež ovlivňovaly vývoj společnosti.

Druhá kapitola je zaměřena na životopis autora a jeho bibliografii. Každé jeho dílo je krátce charakterizováno na základě článků v časopisech a novinách a knih literárních vědců, kteří se díly zabývali.

Třetí kapitola obsahuje samotnou analýzu a interpretaci novely *Anděl milosrdenství*. V první části se budeme věnovat motivům, které novela nabízí. Ve druhé části následuje charakteristika a rozbor jednotlivých postav. Poslední části jsou věnovány času, prostoru, kompozici a jazykovým prostředkům.

1 VLADIMÍR KÖRNER V LITERÁRNĚ-HISTORICKÉM KONTEXTU

V první kapitole se budeme z hlediska historie zabývat dobou autorovy tvorby. Uvedeme přehled hlavních politických, společenských a kulturních událostí. Budeme se věnovat tomu, jak se proměňovala společnost a jaké dopady na ni měly politické změny. Zaměříme se na reakce umělců na proměnu politické situace v průběhu 60. let 20. století a jejich následnou reakci na události roku 1968 a následující normalizace poměrů. Ve druhé části kapitoly se zaměříme na charakteristiku tvorby Vladimíra Körnera.

1.1 Historické souvislosti doby aktivní literární tvorby a ohlasy umělců na politické dění

1.1.1 Počátky uvolňování režimu

Počátek 60. let se nesl ve znamení postupného uvolňování socialismu. Prvním krokem byla nová ústava z roku 1960¹ a s ní související změna názvu republiky² a nový státní znak.³ Proměny souvisely s „*budováním socialismu*“.⁴ Politický režim projevil snahu o zmírnění tvrdých postojů 50. let. Již ve 2. polovině 50. let 20. století došlo ke zmírnění pronásledování politických odpůrců režimu. Rok 1960 znamenal kromě nové ústavy také vyhlášení amnestie pro značnou část politických vězňů. Veškeré změny souvisely se situací v Sovětském svazu, kde sjezd strany odstartoval „*druhou vlnu kritiky stalinismu*“ ve východním bloku. Byla umožněna revize praktik, které byly doposud v perzekucích odpůrců používány. Došlo také k připsuštění omylů vládnoucí moci, a následně na to proběhla soudní rehabilitace komunistických funkcionářů, kteří se stali obětmi vnitrostranických čistek. K úplné rehabilitaci politických vězňů však mohlo dojít až po pádu režimu. Konec 50. let se nesl v duchu hospodářských potíží, jež eskalovaly v nutnou ekonomickou reformu. Její realizací byl pověřen Ota Šik⁵. V předních stranických orgánech se dostávali do popředí zástupci

¹ Ústava 1960 [online]. [cit. 2018-11-04]. Dostupné z: https://www.psp.cz/docs/texts/constitution_1960.html.

² Československá socialistická republika

³ Státní znak 1960 [online]. [cit. 2018-11-04]. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/cz/clenove-vlady/historie-minulych-vlad/historie-statniho-znaku/statni-znak-ceske-republiky--jeho-predchudci-a-soucasna-podoba-43755/>.

⁴ JANOUŠEK, Pavel, ČORNEJ, Petr, ed. *Dějiny české literatury 1945-1989 III*. Praha: Academia, 2008. ISBN 978-80-200-1527-3, s. 22.

⁵ Ota Šik byl ekonom a politik Pražského jara, který se stal propagátorem myšlenky „třetí cesty“ v ekonomice.

mladší generace. Nejen tyto změny pak zapříčinily postupné drolení tvrdého stalinského režimu počátku předcházející dekády.

Projevy uvolnění můžeme pozorovat nejen v politice, ale v celé společnosti, literaturu nevyjímaje. Vzrůstá vliv publicistiky, je možné otevřeněji diskutovat o aktuálních společenských problémech. Nelze ale úplně hovořit o demokratické diskuzi v pravém slova smyslu. Musíme si uvědomit, že vládnoucí úlohu má stále komunistická strana a cenzura, zavedená po roce 1948, stále funguje. Obyvatelé ale postupně získávají znovu zájem o věci veřejné. Svaz československých spisovatelů trend podporoval návštěvami významných umělců. Existencialismus, směr do té doby komunistickou vládou zavržený, se projevuje v publikovaných knihách. Hovoříme o prosazení absurdního dramatu.⁶ Tento obrat přispěl také ke zpřístupnění dosud zavržených a kritizovaných autorů.

Uvolnění poměrů potvrdil také *III. sjezd Svazu československých spisovatelů*⁷. Ve volených orgánech se objevují autoři, kteří kritizovali dogmatický marxismus. Do literatury tak vstupuje nová generace tvůrců, jež není zatížena minulostí, a proto byla mladým umělcům svěčena redakce časopisu *Tvář*⁸, měsíčníku, který začal vycházet v roce 1964. Měl se zabývat filozofií, literární historií a estetikou. Na konci následujícího roku však bylo vydávání pozastaveno, jelikož se list kriticky vyjadřoval ke společenskému dění. Redakce čelila silnému politickému tlaku. Zánik byl prezentován i v souvislosti se snižováním rozpočtu.

1.1.2 Průběh 60. let 20. století

Ve společensko-politické atmosféře nastolené na počátku dekády se spisovatelé mohli profilovat jako svědomí společnosti a mravní protiváha politické moci, tedy tak jak by to mělo v demokratické společnosti být přirozené. Předcházející tvrdý režim takové možnosti umělcům nedával. Ale napětí mezi spisovateli a politickou mocí bylo neustále patrné a postupně se stupňovalo. Nebylo v dané situaci možné, aby se vedení Svazu československých spisovatelů stalo vysloveně protikomunistické a protisocialistické. Začalo se prosazovat experimentální umění pod západním vlivem. Československý svaz spisovatelů byl vzrůstající pluralitě a diferenciaci umění nakloněn podporou setkávání jednotlivých literárních proudů.

⁶ *Absurdní drama*. In: VLAŠÍN, Štěpán, ed. *Slovník literární teorie*. 2. rozš. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1984, s. 10-11.

⁷ *III. sjezd Svazu čs. spisovatelů* [online]. [cit. 2018-11-07]. Dostupné z: <http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=1629>.

⁸ *Časopis Tvář* [online]. [cit. 2018-11-09]. Dostupné z: <http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=1629>.

Také se postupně začaly vyvíjet kontakty s exilem. Vznikaly nové koncepce edičních plánů, které umožňovaly alespoň průnik děl vydávaných v zahraničí skrze reedice starších děl. Novější práce se v časopisech objevovaly pouze příležitostně. Šedesátá léta znamenala tedy jisté uvolnění, ale nelze hovořit o zcela svobodném projevu ve společnosti. Mezi většinou spisovatelů panoval názor, že pokud je socialismus oproštěn od deformací a chyb, je v podstatě správnou věcí. Umělci spoluutvářeli náladu ve společnosti, která sdílela podobné názory.

Názorové pnutí mezi spisovateli a politickou mocí se vyostřilo ve sporu o Literární noviny.⁹ Periodikum bylo založeno v 50. letech a jeho funkcí bylo propagovat stranickou linii v kultuře. V průběhu 60. let se proměnilo v platformu, jež vyjadřovala kritický postoj ke kulturním a politickým problémům dané doby. Ani politické zásahy nebyly schopny tyto tendence potlačit a profil listu změnit. Cenzura a výtky ideologů komunistické strany zasáhly také vedení novin. Formálně byla zrušena funkce šéfredaktora a byly provedeny další dílčí personální změny. Komunistická moc tak opět demonstrovala odhodlání udržet si kontrolu nad umělci a médii.

Permanentní napětí umocnil přijatý zákon o cenzurní praxi. Byla ustanovena Ústřední publikační správa.¹⁰ Spisovatelé cenzuru odmítali a považovali ji za popírání svobody slova. Nesouhlas s omezováním tvůrčí svobody vyjádřili během konfliktu na Blízkém východě¹¹ například Arnošt Lustig či Ladislav Mňačko.

V atmosféře napjatých vztahů se Svaz spisovatelů připravoval na svůj již v pořadí IV. sjezd.¹² Řada umělců vyjádřila doposud nejtvrďší kritiku vládnoucího režimu. Uveďme jako příklad úvahu Milana Kundery o smyslu kultury mladého národa, v níž označil umělecký vývoj posledních několika let za dobu nebývalého rozmachu a kriticky se vyjádřil k cenzuře literárních děl. Ještě ostřeji na něj navázal Pavel Kohout, který požadoval zrušení cenzury a přednesl manifest o svobodě slova. Vrcholem eskalující atmosféry se stalo přečtení dopisu

⁹ Literární noviny [online]. [cit. 2018-11-10]. Dostupné z: <http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=1286>.

¹⁰ Ústřední publikační správa [online]. [cit. 2018-11-10]. Dostupné z: http://www.totalita.cz/vysvetlivky/cenzura_02.php.

¹¹ Šestidenní válka

¹² JANOŮŠEK, Pavel, ČORNEJ, Petr ed. *Dějiny české literatury 1945-1989 III*. Praha: Academia, 2008. ISBN 978-80-200-1527-3, s. 36.

Alexandra Solženicyna adresovaného svazu sovětských spisovatelů.¹³ Vedoucí delegace KSČ¹⁴ opustil demonstrativně sjezd.¹⁵ Spisovatelé loajální k vedení státu protestovali proti nevhodným projevům a požadovali, aby Svaz vyvodil řádné důsledky. Na nátlak pak byli vyškrtnuti Pavel Kohout, Ivan Klíma, Ludvík Vaculík a Václav Havel.¹⁶ Následné represe se odrazily také v členství některých spisovatelů v komunistické straně. Vztah mezi stranou a Svazem ještě vyostřil kritický Manifest československých spisovatelů, jenž byl otištěn v londýnském *The Sunday Times* 3. září 1967.¹⁷

Nová generace tvůrců nebyla ochotná ztotožnit se schematismem socialistického realismu, a československá kultura tak vstupovala do širšího evropského a světového kontextu. Mezinárodnímu ohlasu se dostalo zejména československé „nové vlně“ kinematografie.¹⁸ Značná část československé mládeže se netajila s výhradami vůči vládnoucí straně, ale i s obdivem k západní kultuře. Do poloviny 60. let byly oblíbené poetické texty Jiřího Suchého, avšak nové hudební styly, které se rozvíjely na v západní Evropě vyžadovaly texty méně poetické a hravé. Svobodomyslné tendence se projevovaly i v Československém svazu mládeže.¹⁹

1.1.3 Pražské jaro

Nastalou vnitrostranickou krizí vyřešilo zasedání Ústředního výboru KSČ v lednu 1968, kdy byl do funkce generálního tajemníka jmenován Alexandr Dubček, což historikové považují za počátek „*Pražského jara*“.²⁰ V březnu roku 1968 byl ve funkci prezidenta nahrazen Antonín Novotný generálem Ludvíkem Svobodou, uvnitř komunistické strany se

¹³ Román publikovaný ve pařížském *Le Monde*.

¹⁴ Jiří Hendrych

¹⁵ Projev Milana Kundery na IV. sjezdu Svazu čs. spisovatelů [online]. [cit. 2018-11-10]. Dostupné z: <http://www.csds.cz/cs/4317-DS.html>.

¹⁶ JANOŮŠEK, Pavel. *Přehledné dějiny české literatury 1945-1989*. Praha: Academia, 2012. Literární řada. ISBN 978-80-200-2057-4, s. 189.

¹⁷ Manifest československých spisovatelů [online]. [cit. 2018-11-10]. Dostupné z: <http://www.csds.cz/cs/g6/4774-DS.html>.

¹⁸ Panorama českého filmu. Olomouc: Rubico, 2000. ISBN 80-85839-54-7, s. 133.

¹⁹ BILÍK, Petr. *České země a Československo ve 20. století*. [Olomouc: Olomoucký kraj], 2013. ISBN 978-80-87535-76-9, s. 106.

²⁰ VANČURA, Jiří. *Naděje a zklamání: pražské jaro 1968*. 2.vyd. (1.vyd.v Mladé frontě). Praha: Mladá fronta, 1990. ISBN 80-204-0179-2, s. 20.

utvořilo reformní křídlo. Mezi jeho představitele patřil nejen Dubček, ale i Josef Smrkovský²¹, František Kriegel, Zdeněk Mlynář a Ota Šik. Druhý proud ve straně tvořili představitelé věrní stalinismu Vasil Biľak, Alois Indra a Gustáv Husák. „*Socialismus s lidskou tvář*“²² byl programem demokratizace společnosti a částečné rehabilitace předcházejících křivd. Sdělovací prostředky začaly informovat bez cenzurních zásahů a začaly se objevovat prvky spojené s občanskou společností. Pokusem o vytvoření alternativy k politickému modelu se stalo založení Klubu angažovaných nestraníků v březnu 1968.²³ S angažovaností do politického života přišli také političtí vězni odsouzení podle zákona 231/48 Sb.²⁴ v politickém sdružení pod názvem K 231.²⁵ Reformní komunisté formulovali své cíle v Akčním programu KSČ²⁶ přijatém v dubnu 1968.

Postoj veřejnosti byl ovlivňován úvahami literátů, kteří před několika měsíci vystoupili s kritikou režimu a jeho vlivu na umění. Spisovatelé se snažili vyrovnat s represemi v kulturním životě od padesátých let až po IV. sjezd Svazu československých spisovatelů. Prostřednictvím rehabilitační komise dosáhly ospravedlnění řady tvůrců, jimž byl umožněn i publikační návrat. Vyloučení autoři z oficiálního literárního života se sdružovali v Kruhu nezávislých spisovatelů.²⁷ Jenže stanoviska Ústředního výboru strany neodpovídala představám literátů, a proto byl vydán článek *Dva tisíce slov*²⁸, jehož autorem byl Ludvík Vaculík. Během několika dní se myšlenky rozšířily mezi veřejnost a podpisem stvrdilo souhlas se stanovisky přes 120 000 lidí.²⁹ Vedení KSČ považovalo manifest za útok proti socialistickému zřízení, jako dokument vyzívající občany k neposlušnosti. Prohlášení odmítla

²¹ V 50. letech byl ve vězení v rámci čistek v KSČ.

²² JANOUŠEK, Pavel, ČORNEJ, Petr ed. *Dějiny české literatury 1945-1989 III*. Praha: Academia, 2008. ISBN 978-80-200-1527-3, s. 40.

²³ VANČURA, Jiří. *Naděje a zklamání: pražské jaro 1968*. 2.vyd. (1.vyd.v Mladé frontě). Praha: Mladá fronta, 1990. ISBN 80-204-0179-2, s. 39.

²⁴ 231/48 Sb. [online]. [cit. 2018-11-11]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/sbirka.sqw?cz=231&r=1948>.

²⁵ K 231 [online]. [cit. 2018-11-11]. Dostupné z: <http://www.totalita.cz/vysvetlivky/k231.php>.

²⁶ VANČURA, Jiří. *Naděje a zklamání: pražské jaro 1968*. 2.vyd. (1.vyd.v Mladé frontě). Praha: Mladá fronta, 1990. ISBN 80-204-0179-2, s. 43.

²⁷ Kruh nezávislých spisovatelů [online]. [cit. 2018-11-11]. Dostupné z: <http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=1726>.

²⁸ VANČURA, Jiří. *Naděje a zklamání: pražské jaro 1968*. 2.vyd. (1.vyd.v Mladé frontě). Praha: Mladá fronta, 1990. ISBN 80-204-0179-2, s. 56.

²⁹ JANOUŠEK, Pavel, ČORNEJ, Petr ed. *Dějiny české literatury 1945-1989 III*. Praha: Academia, 2008. ISBN 978-80-200-1527-3, s. 42.

většina států Varšavské smlouvy, jejíž státy bedlivě sledovaly demokratizační tendence v Československu. Sovětský svaz dále stupňoval svůj nátlak na Československo při společných jednáních v Čierné nad Tisou. Události demokratizačního procesu byly zastaveny invazí vojsk Varšavské smlouvy v noci na 21. 8. 1968. Nejvyšší ústavní činitelé byli odvezeni do Moskvy, kde byli pod nátlakem donuceni podepsat Moskevské protokoly.³⁰ Jediný z představitelů státu, jež Moskevské protokoly nepodepsal byl František Kriegel.³¹ Během následujících měsíců byla odstraněna veškerá opatření přijatá v průběhu roku 1968 a republika směřovala k normalizaci poměrů. Volba Gustáva Husáka do čela Ústředního výboru strany znamenala definitivní konec Pražského jara.

Okupace vyvolala odpor veřejnosti. Ani spisovatelé v tomto období nestáli na okraji dění. I přes protesty bylo ukončené vydávání časopisů Reportér, Politika a Kulturní život,³² které se vyjadřovaly ke společensko-politickému dění. Studenti vysokých a středních škol společně s umělci, vědci a novináři vyzývali vedení strany k pokračování demokratických reforem a požadovali zrušení tlaku na média. Jako protest vůči srpnovým událostem vydali pražští spisovatelé *Prohlášení aktivu českých spisovatelů k politické situaci v zemi*.³³ Politické události inspirovaly české intelektuály a literáty k úvahám o obecných problémech národa. Jako příklad nejvýraznější polemiky uvedeme článek Milana Kundery *Český úděl*.³⁴ Diskuze intelektuálů odehrávající se na stránkách tisku již neměly takový ohlas veřejnosti. Symbolem neklidu veřejnosti se staly demonstrace na počátku roku 1969, skrze které byl vyjádřen nesouhlas s ukončením demokratizačního procesu. Jednou z nich byl pohřeb Jana Palacha,³⁵ studenta Filozofické fakulty Univerzity Karlovy, jenž se upálil na Václavském náměstí. Další příležitostí vyjádření nesouhlasu s okupací bylo vítězství hokejového týmu na mistrovství světa ve Stockholmu. Kromě výše zmíněných tiskovin byly v květnu 1969 zastaveny Listy,

³⁰ VANČURA, Jiří. *Naděje a zklamání: pražské jaro 1968*. 2. vyd. (1. vyd. v Mladé frontě). Praha: Mladá fronta, 1990. ISBN 80-204-0179-2, s. 95.

³¹ Byl předseda Ústředního výboru Národní fronty.

³² JANOUŠEK, Pavel. *Přehledné dějiny české literatury 1945-1989*. Praha: Academia, 2012. Literární řada. ISBN 978-80-200-2057-4, s. 193.

³³ JANOUŠEK, Pavel a Petr ČORNEJ, ed. *Dějiny české literatury 1945-1989 III*. Praha: Academia, 2008. ISBN 978-80-200-1527-3, s. 46.

³⁴ JANOUŠEK, Pavel. *Přehledné dějiny české literatury 1945-1989*. Praha: Academia, 2012. Literární řada. ISBN 978-80-200-2057-4, s. 193.

³⁵ Jan Palach [online]. [cit. 2018-11-12]. Dostupné z: http://www.totalita.cz/vysvetlivky/o_palachj.php.

Plamen a znovu obnovená Tvář.³⁶ V červnu téhož roku došlo ke změnám ve Svazu spisovatelů, které korespondovaly s federativním uspořádáním státu. Předsedou Svazu českých spisovatelů byl na ustavujícím sjezdu jmenován Jaroslav Seifert.³⁷ V srpnu 1969 byla vydána petice *Deset bodů*,³⁸ jejímž obsahem byl požadavek na zachování demokratických tendencí ve společnosti.

1.1.4 Počátky normalizace

První kroky k normalizaci poměrů byly již zmíněny výše a souvisely s bezprostředními událostmi po srpnové okupaci. Slovo normalizace se začalo používat ve spojitosti s návratem společnosti k „normálnímu“ fungování. Při stranických prověrkách bylo vyloučeno více než 20 % členů. Perzekuce byly realizovány především vyloučením z veřejného života, znemožněním výkonu povolání, zákazem studia dětí apod. Sdělovací prostředky byly omezovány, jejich úkolem nebylo informovat o dění ve státě a společnosti, hlavním cílem byla propagace socialismu, normalizace a obnovené komunistické strany odvolávající se k ideálům ledna 1968.

Občané se již nepodílí na veřejném životě a stávají se pasivními a loajálními k režimu. 70. léta jsou charakteristická bezčasím a šedí normalizace. Velká část obyvatel se nesmířila s politickým vývojem a rozhodla se k emigraci bezprostředně po okupaci, jako např. Josef Škvorecký a Zdena Salivarová, Arnošt Lustig a Karel Kryl. V průběhu 70. a 80. let je následovali mnozí další, z nichž uvedme jako příklad Pavla Kohouta, Milana Kunderu a Jiřího Grušu.³⁹ Hovoříme o době reálného socialismu.⁴⁰ Většina obyvatel sice s politickou proměnou nesouhlasila, ale své názory dávali najevo většinou pouze studenti, vědci, umělci a inteligence. Bouřlivé spontánní protesty v den ročního výročí okupace byly masově potlačeny.

³⁶ JANOUŠEK, Pavel a Petr ČORNEJ, ed. *Dějiny české literatury 1945-1989 III*. Praha: Academia, 2008. ISBN 978-80-200-1527-3, s. 49.

³⁷ JANOUŠEK, Pavel. *Přehledné dějiny české literatury 1945-1989*. Praha: Academia, 2012. Literární řada. ISBN 978-80-200-2057-4, s. 194.

³⁸ LEHÁR, Jan. *Česká literatura od počátků k dnešku*. 2. dopl. vyd. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2004. Česká historie. ISBN 80-7106-308-8, s. 845.

³⁹ JANOUŠEK, Pavel. *Přehledné dějiny české literatury 1945-1989*. Praha: Academia, 2012. Literární řada. ISBN 978-80-200-2057-4, s. 301.

⁴⁰ Tamtéž, s. 293.

Postupně byly uzavřeny hranice země, jejichž otevření souviselo s okupací. Zásadní roli postupně opět hrají bezpečnostní složky jako represivní aparát strany. Státní orgány také věnují mimořádnou pozornost osobnostem veřejného života angažujícím se v průběhu Pražského jara. Výsledkem těchto opatření bylo zastrašení většiny populace, převážně však byly akce cílené na mladou generaci, která nejvíce kritizovala režim a souhlasila s demokratizací země. Socialistický svaz mládeže se stal masovou organizací, kde členství bylo víceméně povinné pro uchazeče o studium na středních a vysokých školách. Zárodky občanské společnosti přestaly existovat. Došlo k nové diferenciaci, kdy na jedné straně stáli obhájci režimu, druhý pól tvořila opozice. Nejednalo se o opozici v demokratickém slova smyslu, šlo o intelektuály, lidi diskriminované režimem, umělce a reformní komunisty.

Došlo ke znovuobnovení cenzury. Již bezprostředně po okupaci v září 1968 vznikl Úřad pro tisk a informace.⁴¹ Jeho úkolem bylo pokutovat časopisy a jiná periodika za otisknutí nepřizpůsobivých autorů či nevhodných článků. Za případné prohřešky pak odpovídali sami redaktoři a vydavatelé, což vedlo ke značnému posílení autocenzury. Obnovené cenzurní praktiky zapříčinily zastavení vydávání již výše zmíněných časopisů.

S příchodem normalizace se literatura opět začala dělit na oficiální a neoficiální, jako tomu bylo již v 50. letech. V oficiální sféře straničtí ideologové nepovolili vznik Svazu českých spisovatelů, který byl paralelou slovenského svazu. Organizace měla být obratem nahrazena novou, nesoucí stejné jméno, přičemž podmínkou členství byla loajalita ke komunistické straně. Předsedou byl zvolen básník Josef Kainar,⁴² ještě před sjezdem však zemřel a nepodařilo se už najít tak respektovaného tvůrce, který by chtěl předsednictví vykonávat. Kromě několika málo členů, již si vydobyli prestiž, svaz sdružoval méně známé autory. Ustavující sjezd se konal pod heslem „*Literatura do služeb socialismu – do služeb člověka*“.⁴³ V řádné volbě předsedy byl zvolen Jan Kozák,⁴⁴ který byl navržen již před hlasováním za zemřelého Kainara. Spisovatelé sympatizující s demokratizačními principy

⁴¹ JANOUŠEK, Pavel, ČORNEJ, Petr ed. *Dějiny české literatury 1945-1989 IV*. Praha: Academia, 2008. ISBN 978-80-200-1631-7, s. 20.

⁴² JANOUŠEK, Pavel. *Přehledné dějiny české literatury 1945-1989*. Praha: Academia, 2012. Literární řada. ISBN 978-80-200-2057-4, s. 297.

⁴³ Svaz českých spisovatelů [online]. [cit. 2018-11-15]. Dostupné z: <http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=1725>.

⁴⁴ Svaz českých spisovatelů [online] [cit. 2018-11-15]. Dostupné z: <http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=1725>.

byli vyloučeni z oficiální sféry. Přijati zpět byli pouze pod podmínkou distancování se od názorů z 60. let a přihlášení se k nové kulturní politice, což vedlo k tomu, že byli spisovatelé jako Bohumil Hrabal a Jiří Šotola využíváni k propagandě.⁴⁵

V normalizačním období byla i nakladatelství pod tlakem ideologie. Ta, která vydávala díla nepohodlných autorů, zanikla či byla nahrazena novými. Proměnou prošla i vedení jednotlivých nakladatelství tak, aby odpovídala stranické spolehlivosti. Mnohá nakladatelství byla zrušena, jako příklad uveďme pražské Symposium a mostecký Dialog.⁴⁶

Témata a náměty literárních děl se postupně stávaly druhotnými. Více než na kvalitu vydávaných děl se kladl důraz na názory autora a jeho stanoviska vůči straně. Bylo možné psát o čemkoli a jakkoli, s výjimkou přímé či nepřímé kritiky komunistické strany a společenských témat, která otevírala různé možnosti interpretace.

V neoficiálním proudu literatury se důsledkem masivních politických zásahů objevovala v disentu jména osobností, které se odmítaly smířit s koncem demokratizace země. Hovoříme o Václavu Havlovi, Pavlu Kohoutovi a Václavu Černém.⁴⁷ Významnou roli sehrávaly také samizdatové edice, jež v omezených podmínkách suplovaly funkci nakladatelství. Jednou z nich byla Edice Petlice založená Ludvíkem Vaculíkem. Vydavatelskou prvotinou byl vlastní text Vaculíka *Morčata*.⁴⁸ S disentem je neodmyslitelně spojen rovněž dokument *Charta 77*, jehož vznik podnítila potřeba reagovat na neplnění závazku československé vlády na Helsinské konferenci o lidských právech 1976. Okruh prvních iniciátorů a signatářů byl rozmanitý, tvořili jej bývalí komunisté, socialisté, ale i křesťané. Řada z nich byla následně režimem vězněna či jinak perzekuována. Existence a šíření Charty vyvolala řadu reakcí státních aparátů. Jednou z prvních byl článek v Rudém právu o *Ztroskotancích a samozvancích*,⁴⁹ druhou pak bylo prohlášení *Anticharty*, vyjadřující podporu politice komunistické strany a odsouzení Charty 77. Byla přednesena na setkání

⁴⁵ JANOUŠEK, Pavel, ČORNEJ, Petr ed. *Dějiny české literatury 1945-1989 IV*. Praha: Academia, 2008. ISBN 978-80-200-1631-7, s. 29.

⁴⁶ JANOUŠEK, Pavel. *Přehledné dějiny české literatury 1945-1989*. Praha: Academia, 2012. Literární řada. ISBN 978-80-200-2057-4, s. 298.

⁴⁷ Tamtéž, s. 304.

⁴⁸ JANOUŠEK, Pavel, ČORNEJ, Petr ed. *Dějiny české literatury 1945-1989 IV*. Praha: Academia, 2008. ISBN 978-80-200-1631-7, s. 37.

⁴⁹ *Ztroskotanci a samozvanci*. Rudé právo 57, 1977, č. 9, s. 2.

umělců v Národním divadle herečkou Jiřinou Švorcovou.⁵⁰ Podepsala ji řada umělců, negativní motivaci mohl hrát strach z postihů.

1.1.5 Průběh normalizace a pád režimu

V 80. letech se situace normalizačních poměrů postupně proměňovala. Významnou událostí se stalo udělení Nobelovy ceny za literaturu v roce 1984 Jaroslavu Seifertovi, který odmítal jakoukoli spolupráci se státními orgány a stal se signatářem Charty 77.⁵¹ Důsledkem politických změn ve státě byla změna vedoucího představitele KSSS. Zvolený Michail Gorbačov nastolil v Sovětském svazu perestrojku a politiku glasnosti,⁵² což pro umělce představovalo možnost kritičtěji vystupovat proti společensko-politické situaci po vzoru Sovětského svazu. Významným propojením disentu a oficiálního proudu bylo v lednu 1988 vydání prvního čísla *Lidových novin*.⁵³ Toto postupné uvolňování směřovalo k nárůstu opozičních nálad ve společnosti, které vrcholily několika demonstracemi v průběhu roku 1989. První z nich byla připomínka Palachova upálení tzv. *Palachův týden*. Následovaly akce vzpomínající na srpnové události roku 1968. Sérii protestů vedoucích k pádu režimu pak odstartoval oficiální studentský protest 17. listopadu 1989 na Albertově u příležitosti padesátého výročí uzavření českých vysokých škol nacisty.⁵⁴ Listopadové události a následný vývoj vedl k pádu komunistického režimu. S tím souvisela i řada proměn v literárním světě. Vzniká nová organizace *Obec spisovatelů*,⁵⁵ jejímž předsedou byl zvolen Václav Havel. Knižně mohli být vydáváni i doposud zakázaní autoři a společnost se stala svobodnou a demokratickou.

1.2 Charakteristika tvorby Vladimíra Körnera

Mnozí autoři publikací zabývajících se dějinami české literatury řadí tvorbu Vladimíra Körnera mezi díla skupiny autorů, kteří nahlíží na válečná témata existencialistickým

⁵⁰ JANOUŠEK, Pavel, ČORNEJ, Petr ed. *Dějiny české literatury 1945-1989 IV*. Praha: Academia, 2008. ISBN 978-80-200-1631-7, s. 40.

⁵¹ JANOUŠEK, Pavel. *Přehledné dějiny české literatury 1945-1989*. Praha: Academia, 2012. Literární řada. ISBN 978-80-200-2057-4, s. 308.

⁵² Perestrojka znamená přestavbu a politiku otevřenosti.

⁵³ JANOUŠEK, Pavel. *Přehledné dějiny české literatury 1945-1989*. Praha: Academia, 2012. Literární řada. ISBN 978-80-200-2057-4, s. 310.

⁵⁴ Tamtéž, s. 312.

⁵⁵ JANOUŠEK, Pavel, ČORNEJ, Petr ed. *Dějiny české literatury 1945-1989 IV*. Praha: Academia, 2008. ISBN 978-80-200-1631-7, s. 54.

pohledem.⁵⁶ Existencialismus je ve slovnících literárních směrů definován jako umělecký proud uplatňující se ve 20. století.⁵⁷ Literární existencialismus vychází ze stejnojmenného filozofického směru, který vznikl v Německu po první světové válce.⁵⁸ Jeho názory vychází z filozofie Søren Kierkegaarda a vyslovili je Martin Heidegger a Karl Jaspers.⁵⁹ Literáti píšící v duchu tohoto směru vyjadřují myšlenky existenciální filozofie, jejímž východiskem je člověk jako jedinec. Jeho vnitřní „já“ je izolováno od společnosti. Zobrazení člověka jako individua vede k přecenění problému svobodné volby. V dílech se objevují témata absurdity, osamělosti, úzkosti, bezvýchodnosti, smrti, nutnosti rozhodnout se a následných činů. Hlavní postava často řeší své vnitřní problémy, neustále rozebírá své niterné prožitky. Lidská existence se stává absurdní a spěje k zániku. K významným představitelům ve světové literatuře řadíme Jeana Paula Sartra, Ericha Maria Rilkeho a Alberta Camuse.⁶⁰

Reflexe existencialismu je patrná i v české literatuře válečného a poválečného období. Autoři reagovali na podobné životní podmínky jako literáti v západní Evropě. Próza reflektovala tragičnost válečných zkušeností a iniciovala osamělost lidského jedince v moderním světě. Spíše se jedná o existenciální pocity a prožitky autorů. V této souvislosti připomeňme tvorbu Jiřího Ortena.⁶¹ Kolem osobnosti Kamila Bednáře se začala formovat skupina *Ohnice*,⁶² uskupení mladých literátů, hlásících se k Ortenovu odkazu. Do skupiny bychom zařadili básníka Jiřího Daniela, který zahynul při pochodu smrti na konci války. Sám Kamil Bednář zformuloval myšlenku „nahého člověka“ ve své stati Slovo k mladým, která měla být generačním manifestem.⁶³ Ukončení II. světové války umožnilo průnik informací o světovém existencialismu do našeho literárního prostředí. Příkladem prózy s motivem

⁵⁶ MACHALA, Lubomír, Josef GALÍK, Erik GILK, et al. *Panorama české literatury*. Praha: Knižní klub, 2015. Universum (Knižní klub). ISBN 978-80-242-4818-9, s. 251.

⁵⁷ VLAŠÍN, Štěpán. *Slovník literárních směrů a skupin*. Praha: Orbis, 1977. Pyramida (Orbis), s. 60.

⁵⁸ Existencialismus [online]. [cit. 2019-02-22] Dostupné z: <https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Existencialismus>.

⁵⁹ PETRŮ, Eduard. *Úvod do studia literární vědy*. Olomouc: Rubico, 2000. ISBN 80-85839-44-x, s. 65.

⁶⁰ VLAŠÍN, Štěpán. *Slovník literárních směrů a skupin*. Praha: Orbis, 1977. Pyramida (Orbis), s. 61.

⁶¹ PETRŮ, Eduard. *Úvod do studia literární vědy*. Olomouc: Rubico, 2000. ISBN 80-85839-44-x, s. 65.

⁶² MACHALA, Lubomír, GALÍK, Josef, GILK, Erik et al. *Panorama české literatury*. Praha: Knižní klub, 2015. Universum (Knižní klub). ISBN 978-80-242-4818-9, s. 251.

⁶³ PAPOUŠEK, Vladimír. *Existencialisté: existenciální fenomény v české próze dvacátého století*. Praha: Torst, 2004. ISBN 80-7215-237-8, s. 232.

prozření těsně před smrtí je dílo Jana Čepa, jehož postavy jsou zasaženy pomíjivostí pozemského života.⁶⁴

Z Körnerových děl bychom mezi existenciálně laděné texty zařadili sérii *podzimních novel*. Jejich hrdinové se musejí vyrovnat s problémy bytí člověka na zemi, jelikož jejich starý svět se rozpadl a musejí čelit změnám, které jsou nevyhnutelné. Zcela konkrétním příkladem je postava Adelheid, jež se však s novou životní realitou nevyrovnala a spáchala sebevraždu. Viktor Chotovický je také hrdinou, který hledá vlastní existenci a smysl života po návratu z války do rodné vesnice. Dalším příkladem je *Zánik samoty Berhof*. Obyvatelé usedlosti musejí čelit skutečnosti, že skupina německých bojovníků obsadila jejich dům. Jejich přítomnost je život ohrožující a v jejich nitrech se mísí pocity strachu s touhou zachování života.

Vladimír Körner je autorem několika historických próz. Na přelomu 50. a 60. let byl zaznamenán nárůst množství produkovaných děl s historickými náměty. S tímto kvantitativním rozšířením je spojen také růst počtu autorů, kteří kvůli nástupu komunistů k moci v roce 1948 museli přestat publikovat. K autorům, kteří se zasadili o rozvoj historické prózy, můžeme řadit Vladimíra Neffa a jeho pentalogii *Sňatky z rozumu, Císařské fialky, Zlá krev, Veselá vdova a Královský vozataj*⁶⁵ dále pak *Kladivo na čarodějnice*, jehož autorem je Václav Kaplický.⁶⁶ U Kaplického ani u Neffa nelze polemizovat o tom, že jejich romány patří do kategorie prózy historické. Ani jeden z výše zmiňovaných autorů dobu, o které psal, nezažil a obě díla splňují také generační odstup. Zařazením Körnerových novel je však problematické. Pokud bychom se podívali na *Anděla milosrdenství*, tak rovněž není pochyb o tom, že se jedná o historickou prózu. Novátorskou podobu historické prózy vtiskl autor románu *Písečná kosa*. Děj je zasazen do východního Pruska ve 13. století. Ani o novele *Údolí včel* nelze pochybovat, jelikož je příběh zasazen do doby Přemysla Otakara II. Novela *Post bellum 1866* je také v odborné literatuře řazena k historickým prózám.⁶⁷ Problematicky však vnímáme autora díla vykreslující události konce druhé světové války a bezprostřední

⁶⁴ JANOUŠEK, Pavel. *Přehledné dějiny české literatury 1945-1989*. Praha: Academia, 2012. Literární řada. ISBN 978-80-200-2057-4, s. 60.

⁶⁵ JANOUŠEK, Pavel, ČORNEJ, Petr ed. *Dějiny české literatury 1945-1989 III*. Praha: Academia, 2008. ISBN 978-80-200-1527-3, s. 301.

⁶⁶ Tamtéž, s. 302.

⁶⁷ JANOUŠEK, Pavel, ČORNEJ, Petr ed. *Dějiny české literatury 1945-1989 IV*. Praha: Academia, 2008. ISBN 978-80-200-1631-7, s. 539.

měsíce po ní. Körner druhou světovou válku zažil, byl sice malým dítětem, ale pro některé literární vědce již může vyvstat problém se zařazením k historické próze.

2 BIOGRAFIE A BIBLIOGRAFIE VLADIMÍRA KÖRNERA

2.1 Životopis

Vladimír Körner se narodil 12. října 1939 v Prostějově do rodiny úředníka. Jeho otec vedl v Uhřetěticích u Kojetína za druhé světové války odbojovou organizaci, tragicky zahynul den před skončením války. Po smrti živitele se rodina přestěhovala do Zábřeha na Moravě, kde Körner vyrůstal s matkou a starším bratrem Dušanem. Zde navštěvoval obecnou školu. Na gymnázium ho z prospěchových důvodů nepřijali, a proto se vyučil sedlářem a podkovářem. V roce 1954 nastoupil ke studiu čtyřleté Průmyslové školy filmové v Čimelicích, kde vystudoval kulturní a administrativní směr. Během studií objevil vrcholné výtvary filmové klasiky ze 30. a 40. let z USA a Francie. Nejprve se hlásil na Filozofickou fakultu Univerzity Palackého, kde neuspěl. Na pražskou FAMU byl přijat hned po maturitě, nastoupil do dramaturgické třídy Františka A. Dvořáka a Milana Kundery. Absolvoval v roce 1963 filmem *Závory*⁶⁸ a také prací *O motivaci a napětí*. Již během studií působil ve Filmových studiích Barrandov a od roku 1962 po dalších dvanáct let jako dramaturg. V roce 1970 se stal scénáristou studia. V 90. letech byl spisovatelem z povolání a také externě přednášel na FAMU.

2.2 Literární činnost

Körnerovo prozaické dílo se dělí na dvě žánrové oblasti. Jedná se o prózy s historickým námětem a prózy, které obsahují autobiografické prvky. Obě skupiny mají společné to, že ukazují člověka v historické situaci, do níž byl vržen proti své vůli. Ta jej formuje bez ohledu na jeho přání, city, tužby a mentalitu. Pozorujeme, jak jsou hrdinové připravováni o naději do dalších let a je pohlcena jejich světlá stránka. Prožívají tragické události, jež vedou k pocitu bezmocnosti a často k tragickým koncům. Téma války a jednání člověka ve složité situaci, již válka přináší, kdy jakékoli rozhodnutí může znamenat tragický konec, láká autora k různým literárním variacím. Válku jako téma historické prózy spojuje Körner osobitým stylem ve svých dílech právě proto, že byl válečnými událostmi zasažen jako malé dítě.⁶⁹ Leitmotivem jeho próz, které byly vydány před rokem 1970, jsou osudy lidí stojících tváří v tvář dějinným konfliktům. Stávají se obětmi fanatismu a bezprostředně vyplývajícího násilí. Tyto příběhy byly vnímány jako podobenství současnosti, kde se výrazně

⁶⁸ *Závory* je studencký, krátkometrážní film režiséra Milena Nikolova. Körner se podílel na scénáři.

⁶⁹ MÁŠOVÁ, M. *Rozhovor pro neděli s Vladimírem Körnerem. Alespoň jediný člověk...*, Rudé právo 7. 3. 1967, s. 5.

projevuje motiv „člověka drceného dějinami.“. Autorův exkurz do období baroka se objevuje jako krátký úsek v jeho umělecké tvorbě, a to ve druhé polovině 70. let a první polovině následující dekády. Syžet není hlavní předností jeho próz, v některých případech je mezerovitý a často nejasný.⁷⁰ Specifičnost v jeho tvorbě spočívá ve schopnosti zobrazení postav v jejich tragičnosti a často bezvýchodné situaci, kdy musí řešit existenciální problémy.

2.2.1 První prózy

Autorovým prvním slovesným opusem se stal román *Železný kříž* (1958). Jednalo se o příběh hrobaře z Čimelic, který sloužil nejprve se službách knížete Schwarzenberga, ale nakonec skočil v řadách Wehrmachtu. Rukopis tohoto románu vytvořil v pouhých devatenácti letech. Körnerova próza je charakteristická tím, že se vrací k traumatickým zážitkům autora. Do *Železného kříže* vložil své zážitky ze školních let a dospívání.

Novela *Střepiny v trávě* (1964) je považována za autorův knižní debut. Novela nebyla v začátcích psána pro knižní vydání. Nejprve byl Körnerem napsán filmový scénář, který na filmová plátna promítl Dušan Klein a Miroslav Sobota pod názvem *Místenka bez návratu*.⁷¹ Tato novela byla současně s filmem vydána v nakladatelství Československý spisovatel v edici *Život kolem nás*.⁷² Drama, které se objevuje v novele, vychází převážně z neschopnosti setkávání protagonisty s jiným, odlišným a zároveň velmi podobně poznamenaným jedincem. Ve *Střepinách v trávě* hovoříme o neschopnosti komunikace a přijetí jedince, který je nějakým způsobem odlišný. Novela pojednává o ženě, vracející se z koncentračního tábora. Hrůzy, jež prožila, se odrážejí v jejím problému s komunikací s okolím.

První autorův román *Slepé rameno* (1965) byl napsán stejně jako *Střepiny v trávě* ještě během vysokoškolských studií. Román byl koncipován ještě před sepsáním *Střepin v trávě*. Děj je situován, kromě krátkého úvodu věnovaného Mnichovské dohodě z roku 1938, následného ústupu vojáků z pohraničí a evakuace českého obyvatelstva z oblasti Sudet, do posledního roku druhé světové války, do malé vesničky na Moravě. Do románu se promítá autorova biografie, a to nejednou. K napsání jej mimo jiné inspirovala zkušenost ze smrti otce, vedoucího odbojové organizace, jenž zahynul v posledních dnech války. Jindřich

⁷⁰ GALÍK, Jiří. *Literární tvorba Vladimíra Körnera*. In: Severní Morava, sv. 53, 1987, s. 31.

⁷¹ Je psychologické drama natočené podle scénáře Vladimíra Körnera.

⁷² BRABEC, Jiří, POHORSKÝ, Miloš, ed. *Dějiny české literatury*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1961, str. 61.

Windfeld, hlavní postava, má řadu dalších shodných indicií s prozaikovým otcem. Čtenář se opakovaně vrací pomocí retrospektivy do doby první republiky. Dílo vzbuzuje ve čtenáři otázky směřující k etice a existenci jedince. Hlavním tématem románu je nesouladu a vykořeněnosti, které symbolizuje kolaborant a udavač nadlesní Doubrava, jenž ze strachu před koncem války a následným represím ze strany místních obyvatel žije mimo vesnici. V románu lze rozeznat výraznou nadčasovou problematiku člověka a dějin. Román byl psán již v letech 1958-1965, ale byl vydán úřední zákaz pro jeho vydání.⁷³ Dobová kritika mu často vyčítala, že jeho střední část není příliš logicky kompozičně včleněna do děje. Jako jedno z mála děl Slepé rameno nevzniklo přepracováním filmového scénáře.

U obou těchto děl se setkáváme s fenoménem „*nahých lidí*“.⁷⁴ Bojují s osudem, ke kterému jsou předurčeni, a jsou sužováni vlastní bezmocností. Jejich příběhy jsou výpověďmi, které jsou určeny dalším generacím, pro něž je zcela nezbytné vyrovnat se s tragickým řádem světa. Životní situace nahých lidí a další traumata spojená s touto problematikou se promítají i do dalších Körnerových próz s tématem druhé světové války. Motivy a momenty se prolínají novelou *Adelheid*, ale i nejnověji knižně vydanou prózou *Krev zmizelého*.⁷⁵ Toto téma se promítá také do autorových historických próz, jako je například *Údolí včel*. Poprvé termín „*nahých lidí*“ užil v atmosféře protektorátu Kamil Bednář.⁷⁶

2. 2. 2 Próza 70. let 20. století

Novela *Adelheid* patří k triptychu *podzimních novel*.⁷⁷ V této novele se autor zabývá česko-německými vztahy. Děj se odehrává na konci druhé světové války v Sudetech.⁷⁸ Bezprostředně po válce přijíždí do zdecimované krajiny bývalý pilot Viktor Chotovický. Přebírá majetek po německém nacistovi Alfrédu Heidenmannovi. Na statek mu byla přidělena jako pomocnice *Adelheid*, dcera bývalého majitele usedlosti. Vztah, který mezi sebou mají, odcizuje Viktora od ostatních obyvatel vesnice. Tato novela získala nejvýraznější ohlas u

⁷³ NOVOTNÝ, Vladimír. *Tragické existenciály Vladimíra Körnera*. Praha: ARSCI, 2013. Literární věda (ARSCI). ISBN 978-80-7420-033-5, str. 29.

⁷⁴ Tamtéž, str.35.

⁷⁵ V roce 2006 vydalo nakladatelství Dauphin.

⁷⁶ BEDNÁŘ, K. *Slovo k mladým*. Praha: Václav Petr, 1940.

⁷⁷ *Adelheid* (1967) *Zánik samoty Berhof* (1973), *Zrození horského pramene* (1979)

⁷⁸ Jedná se o pohraniční oblasti, z nichž bylo odsunuto německé obyvatelstvo.

literární kritiky.⁷⁹ Dostala se rovněž na filmová plátna, a to v roce 1969, režisérem stejnojmenného snímku byl František Vlácil.⁸⁰

Románem s historickou tematikou je *Písečná kosa*. Reflektuje křížové výpravy do Svaté země ve 13. století. Inspirací k sepsání byla návštěva hradu Malbork. Děj se odehrává na území přemyslovských Čech a v pohanském Prusku a Pobaltí.⁸¹ Sám autor zdůrazňuje v úvodní poznámce „*Toto není historický příběh! Některé zmíněné události...byly použity bez dějinného smyslu – asi jako písečné bouře nebo část zatmění Slunce, prostě se staly. A vše ostatní je jen čistou zálibou ve vyprávění...*“.⁸² Vykreslením ústřední postavy autor navazuje na předchozí díla *Slepé rameno* a *Adelheid*. Dochází k zachycení existenciální situace volby, se kterou se musí člověk neustále potýkat, a k vyjádření existenciálních pocitů člověka v dobách vrcholného středověku. Rytíř Alwin se Sovince touží po nalezení řádu a víry ve svém životě. Víra v řád je však nabourávána jeho vedením, které prosazuje pouze své sobecké zájmy. Alwin se vnitřně vyrovnává s osudem, což vede ke smíření s tragičností dějin, kterou rytíř vnímá. Stabilní hodnotový systém období středověku, který lze pozorovat v *Písečné kose*, se však v dalším románu ze starší dějinné doby zcela rozpadá.⁸³ Podobně psychologicky a filozoficky je zaměřen také román Jiřího Šotoly, který pojednává o období rekatolizace v Zemích koruny české, *Tovaryšstvo Ježíšovo*.

Součástí *podzimních novel* je také *Zánik samoty Berhof*. Prostřednictvím novel autor ukazuje střet dobra a zla jako metaforu pro mír a válku. Promítá zde opět vlastní zkušenost z útlého dětství. I zde je odhalena existenciální úzkost a věčné zlo. Próza o posledním roce války vyšla až v 70. letech, což vzbudilo menší zájem literární kritiky. Hlavní postava řádové sestry kontrastuje mezi fanatismem a vírou v Boha. Předává své myšlenky a přesvědčení mladé dívce, hledá novou identitu a ospravedlňuje své předchozí činy. Důležitá je vždy postava a hluboký vhled do její duše, již zasáhl tragický prožitek. Válečná traumata jsou spjata s motivy smrti a násilí, na které je nahlíženo z různých úhlů pohledu. Stejně jako u výše

⁷⁹ Česká literatura 1945–1970. *Interpretace vybraných děl*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství. 1992, str. 362–373.

⁸⁰ Film z roku 1969 je psychologickým válečným dramatem režiséra Františka Vlácil, který byl natočen podle knižní předlohy Vladimíra Körnera.

⁸¹ JANOŠEK, Pavel a kol. *Přehledné dějiny české literatury 1945 – 1989*. Praha: Academia. ISBN 978-80-200-2057-4

⁸² KÖRNER, V. *Písečná kosa*. Praha: Čs. spisovatel, 1970.

⁸³ *Lékař umírajícího času* (1984)

zmíněného románu *Slepé rameno* se autor inspiruje vlastním prožitkem válečných událostí. Dějový okruh román byl přijatelný pro úřední cenzuru, jelikož se objevují českoslovenští vojáci, kteří bojují proti wervolfům.⁸⁴ Příběh promítá morální nepokoj v duších vítězů a poražených. Mladá Ulrika je tragickými okolnostmi zasažena ze všech nejvíc, jak to nejčastěji u dětí a dospívajících bývá.

Atmosféra a mnoho svárů z *Písečné kosy* bylo přeneseno také do *Údolí včel*. Došlo k promítnutí vnitřního boje mezi oddaností a poslušností vůči řádu a pozemskou láskou. Jedná se o konflikt mezi fanatismem, který představuje starší řádový bratr Armin von der Heide, a snášenlivostí, symbolizovanou zemanem Ondřejem z Vlkova, jenž do řádu vstoupil jako malý chlapec. Příběh je situován do doby po smrti Přemysla Otakara II. Podobně jako *Písečná kosa* autor děj zasazuje do oblasti Pobaltí. Dílo je charakteristické autorovou precizností při práci s motivy, má přísně symetrickou výstavbu a dokonalou práci se scénériemi.⁸⁵ Novela je dělena na dvě části, nesou názvy *Vlci* a *Včely*.⁸⁶ Novela vznikla podle scénáře ke stejnojmennému filmu.⁸⁷

Próza *Zrození horského pramene* je další z řady válečných témat. Na začátku pozorujeme rozdíl mezi vědomím dospělého, které je stále zasaženo válečnými událostmi, a vnímáním dítěte, jenž je mimo čas a prostor. Autor nastínil historickou vizi, která se objevuje i v předcházejících dílech. Bezútešný vývoj lidského společenství vede nejčastěji ke katastrofám. Do *Zrození horského pramene* se promítají prvky existencialistické prózy, které obsahují také filozofické poselství. Stejně jako u *Zániku samoty Berhof* jsou postavy stylizovány do role „zlých Němců“ a „hodných Čechů“. Černobílé vykreslení vede samotné protagonisty k uvědomění nejednoznačnosti pojetí a k ryzosti citů a projevům soucitu. Tato snaha bývá ve většině případů nenaplněna. Novela dokládá, že pohraničí bylo krajinou, kde spisovatel prožil své dětství. Körner zachytil nejen ty, kteří získali nový domov a učí se v něm

⁸⁴ Byli nacističtí fanatici, kteří se odmítli kapitulaci hitlerovského Německa.

⁸⁵ NOVOTNÝ, Vladimír. *Tragické existenciály Vladimíra Körnera*. Praha: ARSCI, 2013. Literární věda (ARSCI). ISBN 978-80-7420-033-5, str. 60.

⁸⁶ Údolí včel [online]. [2018-10-26] Dostupné z: <http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=1475>.

⁸⁷ Film Údolí včel [online]. [2018-10-26] Dostupné z: <https://www.csfd.cz/film/9353-udoli-vcel/prehled/>.

žit, ale i obyvatele, kteří směli zůstat a předávají nové zkušenosti příchozím.⁸⁸ Filmová podoba si zachovala stejný název jako knižní předloha.⁸⁹

2.2.3 Próza 80. let 20. století

První autorovou knihou, která reflektuje baroko a tematizuje barokní svět 17. století, se stal román *Lékař umírajícího času*, který je Körnerovým nejobsáhlejším dílem. Skeptická podoba světa se projevuje nejen v dílech s poválečnou tematikou, ale i v prózách zasazených do hlubší minulosti. Hlavní postavou je lékař a státník Jan Jessenius, jeden z hrdinů pobělohorské doby.⁹⁰ I zde se autor soustředí na vylíčení postav, které jsou oběťmi historického vývoje. Stejně jako v *Písečné kose* se v záhlaví románu setkáváme s autorovým vymezením vůči zařazení díla jako historického románu. „*Opět nejde o historický román! Jen o několik fiktivních zlomků ze života proslulého doktora Jessenia. Historické kulisy byly použity jako pouhý svědek jednoho lidského údělu, který v řečišti času tak pramálo mění.*“⁹¹ Důraz je kladen na vylíčení snů a tužeb křehkého individua, které představuje Jessenius. Je postaven do střetu s krutou a nelítostnou dobou. Úmyslně je potlačena Jesseniova veřejná aktivita a autor z něj činí spíš než spolutvůrce, svědka dějinných proměn.⁹² Román je biografickým zobrazením významné osobnosti českého lékařství rudolfínské doby. Jessenius je zpodoběn jako prototyp vzdělance, jenž tápe v rozvráceném duchovním světě. Marně se snaží najít svou totožnost a stanovisko, které by vysvětlilo jeho existenci.⁹³ Körnerovi protagonisté jsou sami a bezmocní, opět se objevuje motiv „*nahých lidí*“, ať už se v daném okamžiku podílí na moci, nebo se stávají jejími oběťmi.⁹⁴ Filmového zpracování se román dočkal pod názvem *Svědék umírajícího času*.⁹⁵

Dvojnovela *Post bellum 1866* se skládá z dílčích příběhů pod názvy *Post bellum* a *Svíbský les*. Jedná se opět o dílo s existenciálními tématy. Autor přichází s reflexí bitvy u

⁸⁸ SOLDÁN, L. *Vladimír Körner*. In: *Čeští spisovatelé 20. století*. Praha: Čs. spisovatel, 1985, s. 288-290.

⁸⁹ Jedná se o drama režiséra Jiřího Svobody.

⁹⁰ Byl popraven 21. 6. 1621 na Staroměstském náměstí.

⁹¹ KÖRNER, Vladimír. *Lékař umírajícího času*. 2. vydání. Praha: Československý spisovatel, 1987. Klíč (Československý spisovatel), předmluva.

⁹² GALÍK, Jiří. *Literární tvorba Vladimíra Körnera*. In: *Severní Morava*, sv. 53, 1987, s. 37.

⁹³ NOVOTNÝ, Vladimír. *Tragické existenciály Vladimíra Körnera*. Praha: ARSCI, 2013. Literární věda (ARSCI). ISBN 978-80-7420-033-5, str. 69.

⁹⁴ Tamtéž, str. 68.

⁹⁵ Jedná se o historické a životopisné drama režiséra Miloslava Luthera.

Hradce Králové.⁹⁶ V první novele je hlavní postavou nadporučík Pavel von Petry. Umírá v místě nepříliš významného střetnutí u Bratislavy sám vlastní rukou. Druhá variace je situována do středu krvavého střetnutí u Sadové. Zde je vidět autorova práce s vylíčením krajiny, která je však nasáklá krví padlých. Vědomí existence tisíců mrtvých a všudypřítomnost smrti je ústředním motivem díla. Mrtví pohřbení ve Svíbském lese se stávají symbolem pomíjivosti a konečnosti lidské existence.⁹⁷ Věrohodnost příběhu se transformuje do konkrétního podobenství o věčné smrti.⁹⁸

Novelu *Anděl milosrdenství* zmíníme jen okrajově, jelikož její interpretace a analýza je předmětem této práce. Reflektuje události první světové války. V polovině Velké války se v Haliči odehrává příběh mladé Češky, vdovy po rakouském důstojníkovi. Je přesvědčená, že musí odčinit skutky svého manžela, který se podílel na popravách haličského obyvatelstva, tím, že se stane ošetřovatelkou ve vojenském lazaretu. Prožívá krátký tragický vztah s válečným zajatcem. Novela končí tragicky, jak už je u Körnera zvykem. Anežka spáchá sebevraždu, ale jiným způsobem, než čtenář očekává. Novela představuje obrat tvůrců v 80. letech k tématu první světové války, která je v literatuře do té doby reflektována velmi málo.⁹⁹

Próza *Život za podpis* se motivem opět vrací k prusko-rakouské válce. Byla zfilmována pod názvem *Kainovo znamení*.¹⁰⁰ Sledujeme zachycení osudu člověka, který skončil v policejní léčce a ztratil tak vědomí lidské identity. Autorovi protagonisté se snaží o navrácení lidské důstojnosti, ale nejsou schopni překročit svůj vlastní stín.¹⁰¹

2.2.4 Tvorba po listopadu 1989

Stejnoujmenná televizní hra dala vzniknout novele *Psí kůže*. Autor ji později přepracoval také do podoby divadelní hry. Dramatický příběh se odehrává na sklonku třicetileté války, kde hlavním hrdinou je, jak už je u Körnera pravidlem, vydeděný člověk.

⁹⁶ Bylo zásadním střetnutím Prusko-rakouské války.

⁹⁷ KÖRNER, Vladimír. *Post bellum 1866: Oklamáný - Der Betrogene*. V Praze: Dauphin, 2006. ISBN 80-7272-083-x, s. 249.

⁹⁸ NOVOTNÝ, Vladimír. *Tragické existenciály Vladimíra Körnera*. Praha: ARSCI, 2013. Literární věda (ARSCI). ISBN 978-80-7420-033-5, str. 103.

⁹⁹ Tamtéž, str. 131.

¹⁰⁰ Jedná se o historické drama režiséra J. Majewského.

¹⁰¹ MATOUŠKOVÁ, Radana. *O prohrách nejen Körnerových hrdinů*. Tvar 1, 1990, č. 14, s. 4.

Autor zachycuje historie lidských jedinců, kteří ale pozbyli své jméno a stávají se bezvýznamnými. Každá postava má svůj jedinečný osud, v němž se však symbolicky zrcadlí osud lidstva. Všechno je provázáno s autorovým pocitem pomíjivého lidského přebývání v čase. Na třicetiletou válku je z hlediska autorů píšicích o moderních konfliktech pohlíženo jako na symbolický předstupeň katastrofy, která lidem nezanechá jiné pojmenování než „psi kůže“ neboli „huncleder“.¹⁰² Jedná se o druhou novelu, která vykresluje barokní svět. Televizní inscenace podle literární předlohy byla natočena v roce 1983.¹⁰³ Přepřacovaná literární verze vyšla až na počátku 90. let.

Ve stejném knižním vydání vyšlo také alegorické vyprávění s názvem *Kámen nářku*. Opět se ocitáme v rudolfínské době, kde se ve jménu méně propracované kulturní hierarchie potírají ty další, jenž jsou spjaty se starou judaistickou filozofií a mentalitou. Soudobá kritika ji přijala s určitými rozpaky. Do příběhu se kromě existenciálních a filozofických tendencí začleňují esoterické symboly, zvyšující tajemnost příběhu a prohlubující jeho iracionální charakter. Dějinné reálie pak ztrácejí prvoplánovou významnost, jak jsme u Körnera zvyklí. Příběh o zlu a násilí se tak mohl odehrát v jakékoli dějinné epoše. Vlastní příběh, který často mívá zástupný charakter, se stává modelovým. Konkrétní detaily jsou pouze v roli náznaku záhadného znamení.¹⁰⁴ Text měl z počátku beletristické rozměry, ale díky mysteriózním prvkům se řadí do roviny esoterického románu či románové novely.¹⁰⁵

Smrt svatého Vojtěcha přináší opět vyjádření dilematu mezi lidským chováním a jednáním v kontrastu dějinných událostí. Vrací nás svým dějem do 10. století. Nejedná se o pouhou hagiografii českého světce, autor se zaměřuje na postižení emocionálního stavu postav. Do příběhu jsou mnohem více začleněny emoce, které jsou vyvolávány situacemi, do kterých se hrdinové dostávají. Toto zaměření je charakteristické pro zralé a pozdější autorovy prózy. V této knize bychom nenalezli zobrazení negativních emocí.¹⁰⁶ Čtenář se však nemůže

¹⁰² NOVOTNÝ, Vladimír. *Tragické existenciály Vladimíra Körnera*. Praha: ARSCI, 2013. Literární věda (ARSCI). ISBN 978-80-7420-033-5, str. 70.

¹⁰³ Psi kůže [online]. [cit. 2018-10-30] Dostupné z: <https://www.csfd.cz/film/221402-psi-kuze/prehled/>.

¹⁰⁴ NOVOTNÝ, Vladimír. *Tragické existenciály Vladimíra Körnera*. Praha: ARSCI, 2013. Literární věda (ARSCI). ISBN 978-80-7420-033-5, str. 142.

¹⁰⁵ Tamtéž, str. 142.

¹⁰⁶ KOLÁŘOVÁ, Ivana. *Prostředky subjektivizace v Körnerově románě Smrt svatého Vojtěcha*. In: Sv. Vojtěch v české a polské literatuře a umění – Postać sw. Wojciecha w czeskiej a polskiej literaturze i w sztuce. Opava: Slezská univerzita v Opavě, 1999, s. 167.

s postavou identifikovat. Znemožňuje mu to schopnost autora reflektovat svět postav a lidskou společnost obecně.¹⁰⁷

V polovině 90. let byla knižně vydána Körnerova další historická próza s dvojnázvem *Oklamaný – Der Betrogene*. Její druhé vydání bylo spojeno s prózou *Post bellum 1866*.¹⁰⁸ Opět můžeme hovořit o zralé próze. Před jejím vydáním se autor na dlouhou dobu v literární činnosti odmlčel a věnoval se převážně filmovým scénářům. Příběh se odehrává v čase prusko-rakouské války.¹⁰⁹ Jedná se o vyličení válečných a poválečných osudů poručíka rakouské armády. Je to člověk zcela bez rodových kořenů, který reflektuje typicky tragickou existenci spojenou s válečnými událostmi. Důstojník Villy je mladý a život má před sebou, jenže ve válečné vřavě přežil svou smrt. Nejprve vzdoruje osudu, ale mohlo by se zdát, že až příliš záhy rezignuje a dobrovolně odchází do východní Haliče, která je považována za okraj středoevropského prostoru. Tam propadá alkoholu a bezcílně se protlouká životem. Vše, co se v novele odehrává, vypovídá o zmaru lidské kultury a nevyhnutelné zkáze v jakémkoli smyslu dějin. Všudypřítomnou hnilobu pak autor srovnává s lidským živořením.¹¹⁰ Recenzent Petr Bílek zdůrazňuje, že se Körner v novele „vrací k bahnu lidského světa“. Protagonista je zasažen „příbojovou vlnou výčitek svědomí“.¹¹¹ Jako „varovné poselství“ formuloval svůj prožitek z četby prózy *Oklamaný* Milan Jungmann.¹¹²

Zatím poslední literární a později filmový scénář *Krev zmizelého* uzavírá v dějové linii tragickou vidinu setkání dvou lidí. Na základě principu setkávání je postaven autorův příběh. Jde o setkání v Pobaltí mezi Němci a Sověty, a zároveň v severomoravské oblasti setkávání Němců a Čechů. Všechno se děje s mnoha tragickými důsledky. Postavy, které souhlasí s osudovým předurčením, naplňují svůj životní úděl. Z pohledu dějin je všechny čeká tragický osud.¹¹³ Na filmová plátna byl děj příběhu promítnut pod stejným názvem v roce 2005.¹¹⁴

¹⁰⁷ SCHNEIDER, J. *Smrt svatého Vojtěcha*. Tvar 4, 1993, č. 43-44, s. 21-22.

¹⁰⁸ Vydalo v roce 2006 nakladatelství Dauphin.

¹⁰⁹ 1866

¹¹⁰ NOVOTNÝ, Vladimír. *Tragické existenciály Vladimíra Körnera*. Praha: ARSCI, 2013. Literární věda (ARSCI). ISBN 978-80-7420-033-5, str. 122.

¹¹¹ BÍLEK, Pavel. *Vladimír Körner v tratolišti chmurných vizí*. Reflex 5, 1994, č. 49, s. 49.

¹¹² JUGMANN, Milan. *Oklamaný nezklamal. Körnerovo varovné poselství*. Nové knihy 34, 1994, č. 46, s. 1.

¹¹³ NOVOTNÝ, Vladimír. *Tragické existenciály Vladimíra Körnera*. Praha: ARSCI, 2013. Literární věda (ARSCI). ISBN 978-80-7420-033-5, str. 155.

3 ANALÝZA A INTERPRETACE ANDĚLA MILOSRDENSTVÍ

V následující kapitole se budeme věnovat analýze postav vystupujících v novele a pokusíme se o její interpretaci. Zaměříme se na chování a vystupování protagonistů v jednotlivých situacích. Budeme zkoumat jazykové prostředky, které autor používá.

První vydání novely je datováno do roku 1988 v nakladatelství Československý spisovatel v Mladé řadě edice *Žatva*.¹¹⁵ Do druhého vydání byly kromě *Anděla milosrdenství* zařazeny i novely *Adelheid* a *Údolí včel*.¹¹⁶ Kniha vyšla na podzim 1989, avšak díky společenským a politickým událostem jí nebyla věnována dostatečná pozornost ze strany literárních kritiků. Pro potřeby práce jsme pracovali s třetím vydáním.

3.1 Motivy

V novele *Anděl milosrdenství* můžeme pozorovat dva leitmotivy a mnoho vedlejších motivů, proto se jedná o dílo polytematické.¹¹⁷ Pro toto dílo jsou motivy velmi důležitým prvkem, který při četbě pomáhá pochopit jednání a chování postav.

3.1.1 Smrt

Se smrtí se setkáváme již na začátku příběhu. Jedná se o smrt v té nejkrutější podobě. Vojenská poprava obyvatel Haliče, kteří se nepodřídili rakouské válečné správě. Pozůstalí po takto zemřelých nenajdou klid, protože vědí, že jejich milovaní zemřeli zbytečně a na rozkaz nenáviděných rakouských důstojníků. Děj se odehrává za války. Válka je v podstatě synonymem pro smrt. Smrt je také důvodem, proč se Anežka rozhodla odejít do vojenské nemocnice. Její manžel se stal obětí války, která mu zajistila zlepšení jeho společenského postavení. Smrt ovlivňuje jednání každého člověka. Jak v případě úmrtí milované osoby, tak i pokud zemře někdo, kdo byl jen součástí našeho života a neměli jsme k němu příliš hluboký vztah. Smrt nás provází celou knihou. Ve vojenském lazaretu se k ní přistupuje se značnou lhostejností, která je způsobená všudypřítomností smrti. Úcta k mrtvým se stává nepatrnou a

¹¹⁴ Jde o válečné drama režiséra Milana Cieslara.

¹¹⁵ KÖRNER, Vladimír. *Anděl milosrdenství: Život za podpis*. V Praze: Dauphin, 2008. ISBN 978-80-7272-156-6, str. 227.

¹¹⁶ Tamtéž, str. 227.

¹¹⁷ PETERKA, Josef. *Teorie literatury pro učitele*. 2., přeprac. vyd. V Praze: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2006. ISBN 80-7290-244-x., str. 139.

bezvýznamnou. Po zjištění tyfóvé nákazy smrti získává další rozměr. Nabývá na ještě větší síle, protože v podmínkách, jež v zajateckém táboře panovaly, byl tyfus chorobou, která způsobila smrt většiny zajatců. Jak smrtí příběh začíná, tak jí také končí. A opět má zásadní vliv na rozhodnutí Anežky. Když Anežka pohlédne na Stryjovo mrtvé tělo v kašně, její rozhodnutí o odchodu do tábora je konečné, a i pro ni znamená smrt. Dalo by se říci, že smrt je rámcovým motivem celého díla. Provází nás od začátku do konce a je nezvratná.

3.1.2 Láska

Láska se jako motiv v knize objevuje hned v několika podobách. Láska manželská mezi Anežkou a Adolfem, která by se nedala přímo nazvat horoucím citem mezi dvěma lidmi. Manželství bylo strojené, určitá podoba citu se však ve vztahu vyskytovala. Jednalo se spíše o skrytý cit Adolfa k mladé Anežce. To, že za ním přijela do Haliče, vypovídá, že k němu něco cítit musela. Její cit se ale rázem proměňuje v něco zcela opačného.

Druhou formou lásky je milenecká - projevená mezi Anežkou a léčitелеm Stryjou. Tento typ citu byl ale kvůli rozdílné národní příslušnosti, zakázaný. Cit mezi nimi se postupně vytváří. Jejich vztah je nejprve založen na fyzickém prožitku z tělesného milování. V průběhu času se však více sblíží a vzájemně si sdělují důvěrnosti. Jenže láska nemohla mít dlouhého trvání, jelikož Stryja obvinil Anežku ze zrady, kterou ani nespáchala. Anežka se vzápětí stává tou, která lásku zničila. Už nebyla jen obětí zničeného citu, ale ve Stryjových očích byla právě ona na vině.

Třetí láska je jednostranná a nedá se nazvat úplně láskou. Je to vztah Anežky k Sylviovi. Ona jej nemiluje jako muže, ale vidí v něm dítě, o které se postarala, když byl zraněn, a o které posléze přichází, když mu zprostředkuje útěk. Nevíme, jaké city choval Sylvio k Anežce, jelikož jeho zrada způsobila v novele dějový zvrat.

3.1.3 Nenávist

Anežčina láska k manželovi se proměnila v nenávist v momentě, kdy je svědkem popravy haličských mužů. Viděla Adolfa Bruna, který byl strůjcem vraždy nevinných lidí. Anežka se nedokázala na muže podívat stejnými očima jako dříve, jelikož poznala druhou stránku manželovy osobnosti. Z milovaného člověka se stal muž, jemuž nedělalo problém oběsit sedm mužů. K manželovi pociťovala odpor a ulevilo se jí, když se dozvídá o jeho smrti v boji. Nenávist se pak odráží v hanbě za jméno, jenž nosí. Pro lidi v Haliči reprezentuje Anežka strůjce polní exekuce. Jméno majora Bruna bylo známé po celé zemi.

Pokud armáda bere zajatce, jsou to nenávidění nepřátelé a stejně se tam k nim i přistupuje. V tom také pramení nenávist zajatých vojáků vůči věznilům. Tento pocit v sobě chová Stryja. Nenávidí rakouskou autoritu a způsob, jakým se jedná se zajatci v táboře.

3.1.4 Nutnost oběti

Anežka Brunová má pocit zodpovědnosti za manželovo provinění. Odchodem do vojenské nemocnice splatí dluh haličským obyvatelům a očistí jméno Brun. Cítí se spojená s manželovým jednáním a rozhodováním. Aby mohla obstát sama před sebou a svým svědomím, vzdá se pohodlného života vdovy po vysokém důstojníkovi rakouské armády a pomáhá raněným a umírajícím vojákům. Po milostném aktu se Sylviem má Anežka pocit, že musí zase zaplatit za své nesprávné jednání. Obětí je samotná lidská existence, protože Anežka dobrovolně zvolila smrt při ošetřování nemocných tyfem v zajateckém táboře.

A právě zodpovědnost za lidské jednání je leitmotivem Körnerovy novely. I přes hrozbu smrti se Anežka Brunová rozhodne vypořádat s neustálým spojováním s majorem Brunem. V lazaretu pomáhá potřebným a doufá, že si ji budou lidé více spojovat s milosrdenstvím, které provázelo ošetrovatelskou službu, než s vinou jejího manžela.

3.1.5 Samota

Samota je rámcovým motivem celé novely. Samota Anežku provází po celou dobu děje. I když potkává osudového muže, nemůže si být jistá společnou budoucností. V lazaretu musí spoléhat jen na své vlastní zkušenosti a znalosti. Kromě zajatce Stryji nemá žádného jiného blízkého člověka. Vrchní sestra Hilda se snaží s Anežkou sblížit, jenže Anežka ji za přítelkyni nechce. Postava Anežky je odsouzena k samotě. Příběh končí odchodem Anežky do zajateckého tábora, aby tam pomáhala pacientům nakaženým tyfem. Její rozhodnutí je dobrovolné a osamocena se vydala do míst, kde ji potkala smrt.

Ženy bývaly v minulosti často samy. Hovoříme však o jiném druhu samoty, než jsme popsali výše. Muži odcházeli za prací a ženy se musely samy postarat o domácnost a o děti. Pokud vypukla válka, tak bojeschopní muži byli povoláni do armády a veškerá starost o dům opět zůstala na ženách. V mnohých případech se ženy obávaly, že jejich samota bude definitivní. V případě smrti manžela, živitele rodiny, by ztratily ochranu a peníze potřebné k životu. Jestliže přináležela rodina k vyšší společenské vrstvě, znamenala smrt muže ztrátu společenského postavení.

3.2 Postavy

Anežka Brunová

Hlavní postavou je vdova po majorovi rakousko-uherské armády českého původu. Anežka se za Adolfa Bruna provdala jako mladé děvče bez rodičů a prostředků. Manželství není příliš šťastné. Major posílá své ženě z fronty dopisy, které zní strojeně a jako by je psal jen z povinnosti. Oslovení v dopisech převzal z korespondence císařských úředníků. „*Drahá Agnes, srdce moje*“.¹¹⁸

Anežka se vydává za manželem do Haliče, kde je svědkem popravы zrádců z řad místních obyvatel. V jednom z velitelů poznala svého muže. Její pohled na něj se rázem proměnil. Mezi popravenými bylo i několik žen a dětí. Tušila, že Adolf je tak bezcitný, nebo tuhle vlastnost v něm vypěstovala válka?

Po příchodu do hospody, kde má na manžela čekat, se Anežka setkává s opovržením od místních žen. Byly to matky a manželky popravených zrádců. Pokřikují na Anežku „*Ty dūra, ty bestija austrijacka. Žona morderca majora Bruna, Tojfelin!*“¹¹⁹ a vzápětí se na ni vrhají a vybíjí si na ni zlost. Není čemu se divit, právě přišly o své milované a Anežka je příslušníkem vládnoucího národa, který je donutil, aby bojovali za Rakousko, a pak trestají ty, kteří s Rakušany bojovat nechtějí.

Krátce po popravě je útvar majora Bruna povolán na frontu. Major při bojích o Přemyšl umírá. Anežce přijel oznámit novinu lajtnant Volc. Patřil k praporu Adolfa Bruna a jeho tvář si Anežka vybavila velmi dobře, protože patřil k haličským stáží. Informace o smrti muže, kterého vlastně nenáviděla, byla vysvobozením. „*-Je mrtev? - řekla a Volc přikývl. Proboha! Tak tichounce a nečekaně přichází štěstí. [...] A ona už nebude nahá v řece, ale v osiřelé manželské posteli. Zachráněna!*“.¹²⁰ V rámci rakousko-uherské armády byl major Brun považován za hrdinu, ale pro jeho ženu byl bezcitným vrahem. Svědomí jí říkalo, že musí odčinit manželovy skutky, a tak se rozhodla, že půjde pracovat jako dobrovolná sestra do lazaretu v Haliči. Doposud byla Anežka svědkem veškerých událostí. Svědek vidí události nezúčastněným pohledem. Je to osamocený pozorovatel, který do ničeho nezasahuje. Tímto

¹¹⁸ KÖRNER, Vladimír. *Anděl milosrdenství: Život za podpis*. V Praze: Dauphin, 2008. ISBN 978-80-7272-156-6, str. 7.

¹¹⁹ Tamtéž, str. 11.

¹²⁰ Tamtéž, str. 15.

rozhodnutím se stává Anežka přímým účastníkem děje. Jenže v očích pozůstalých popravených nemůže manželka majora odčinit jeho skutky. Jediným, kdo by měl nést zodpovědnost, je Brun sám.

Po příjezdu do lazaretu se Anežka setkává s Hildou a šéflékařem Horetzkim. Ti jí stejně jako Volc vyjadřují soustrast nad manželovou smrtí a vyzdvihují majorovy hrdinské činy, což bylo Anežce nepříjemné. „– *Moji upřímnou soustrast. – Opět jedna srdečná gratulace, padlého majora tu zřejmě znali všichni. I ta žena. – Neříkejte to, prosím vás, – požádala Anežka, – To není potřeba.*“.¹²¹ Při setkání s šéflékařem Anežka nežádala žádné zvláštní výhody, jelikož válečným vdovám po vyšších důstojnících, které se staly dobrovolnicemi v polních nemocnicích či lazaretech, se dostávalo šetrnějšího zacházení. To rozhodně nechtěla. Jejím cílem bylo setkat se i s odstrašujícími případy válečných zranění, a také se smrtí. Jen díky tomu by měla pocit, že dokázala napravit manželovy zločiny spáchané na obyvatelích Haliče. Lékař však vyslovil pochybnosti, myslel si, že je Anežka špehem tajné policie a je na něj nasazená. Tajná policie již v době před válkou v lidech pěstovala strach, že i za vtip namířený proti císaři, jeho rodině, jeho spolupracovníkům či vládě, mohou strávit několik měsíců ve vězení. Za války sledovala tajná policie také podezřelé osoby, které mohly být potencionálními zrádci Rakouska-Uherska. Za zradu následoval jednoznačný a nejtěžší trest. Anežka ale sledovala zcela jiný cíl, který šéflékař nemohl pochopit.

Anežka stráví první noc v lazaretu. V noci nemůže spát, protože ji ruší protékající voda v trubce přímo nad její hlavou a také je vyrušena pacientem, který se potuluje okolo jejích dveří, klepe na ně a snaží se dostat do její ložnice. „*Světla padající z patra ústavní zahrady mizela ve čtvercích, slyšela, jak kdosi šmátrá před jejími dveřmi a tichounce volá: – Jseš tam, couro? Otevři mně, ale dělej – ty děvko, ty flundro, – syčel hlas, když se ani nepohnula a neotvírala. [...] Klepání netrvalo dlouho.*“.¹²²

Ráno může poznat celý lazaret a potkává se s personálem. První, s kým mluví, je vrátný Ferocki, který na dvoře instruuje dva zajatce, jenž odnášejí rakev s tělem zemřelého mladého důstojníka. Anežka se podruhé setkává se smrtí. Zaráží jí ledabylost a lhostejnost, s jakou Fero mluví s hrobníky. „*Vlčák jí přátelsky olízl nohu a dva zajatci brali rakev, vytáčeli se k rohům budovy. [...] – V noci někdo umřel? – zeptala se Anežka. Hloupá otázka,*

¹²¹ KÖRNER, Vladimír. *Anděl milosrdenství: Život za podpis*. V Praze: Dauphin, 2008. ISBN 978-80-7272-156-6, str. 22.

¹²² Tamtéž, str.25, 26.

*Fero zazpíval. Umírání ve válečném špitále je ta nejběžnější otrava, větší kumšt je mít dobrou náladu. – Mladej oficírek, co jinýho. Jdu to odzvonit. – [...] Bacha, chlapi, ať neurazíte roh, – říkal.“.*¹²³ Na dvoře se hned toho rána potkává s osudovým mužem, zajatcem Kryštofem Stryjou. A také vidí nespravedlnost nastavenou válečnými pravidly. Šéflékař si vybírá, koho bude ošetřovat a ostatní případy přenechává haličskému léčiteli. Při setkání se zajatcem se Anežka stydí za svoje jméno a opět se jí potvrzuje nutnost vykonávat službu v lazaretu, aby vykoupila manželovy skutky.

Realitu a krutost válečné nemocnice Anežka poznává záhy. Musí asistovat při vytahování střepiny z těla italského chlapce Sylvia. Měla jen minimální zkušenosti s raněnými. Prošla sice ošetrovatelským kurzem, ale samotná práce s nemocnými se vždycky odlišuje od vyučování a kurzů. Přála si však nemít speciální zacházení, takže byla požádána sestrou Hildou, aby byla namísto ní přítomna zákroku. „– *Běžte s ním dolů vy, paní Anežko, – řekla Hilda – Nemám na to nervy. –*“.¹²⁴ Musel to být pro Anežku velmi silný prožitek. Vidět mladého muže, skoro ještě dítě, jak leží na nemocniční posteli zcela nehnutě a má jen malou naději na přežití. Během zákroku omdlela. Důvodem byl její nízký tlak, ale i zcela jistě ne zrovna příjemný pohled na léčitele, který rozřízl hrud' chlapce a bez dezinfekce či tlumících léků vytáhl holýma rukama střepinu. „*Anežka se dívala uhranuta na zajatce, jak se změnil, jako by dělal tu nejobyčejnější práci a dlabal někde ve dřevě, a ne v lidském těle. Prostě si nařízl kůži, rozevřel ránu těmi svými nemytými, surovými prsty – [...] Nedalo se ani zavřít oči, jak to bylo úděsné, nečekané. Samozvaný léčitel teď vytáhl v chomáčku krvavého masa nějaký úlomek, kus střepiny zaseklý blízko srdce. [...] Víc Anežka nevydržela, její obličej bělel k neskutečnosti, teď už padala k bílé stěně. [...] Omdlela v okamžiku, kdy se probral onen zdánlivě „mrtvý“ chlapec a vydral se jeho výkřik!“.*¹²⁵

Anežka ošetřuje Sylvia po zákroku a dodává mu chuť žít, protože chlapec stále věří, že v lazaretu umře. Povídají si spolu o smrti a Anežka ho přesvědčuje, že se musí chtít uzdravit, aby se jednou mohl setkat se svými rodiči, po kterých se mu tolik stýská. Vytvořila si k Sylviovi zvláštní druh vztahu. Z části ochranný a mateřský, ale také se na něj dívala jako na muže.

¹²³ KÖRNER, Vladimír. *Anděl milosrdenství: Život za podpis*. V Praze: Dauphin, 2008. ISBN 978-80-7272-156-6, str. 28, 29.

¹²⁴ Tamtéž, str. 33.

¹²⁵ Tamtéž, str. 34.

Tento pohled se odkrývá, když za ní Sylvio přijde do jejího domu během vánočních svátků. Dům působí ponuře a studeně, protože byl dlouhou dobu prázdný. Anežka se v něm cítí stísněně. Provázejí jí vzpomínky na manžela a na chvíle, které v domě prožila. Sylvio byl silně podchlazený a měl na těle omrzliny z dlouhé únavné cesty. „*Anežka se s omrzlinami málokdy setkala, naposledy v Haliči, ale tam nikoho neošetřovala. Velké teplo to nechce, jen pozvolna. Třela Sylviovi tváře krajkovým ubrouskem, našla i kořaličku v sekretáři, dýchala mu na ruce a dávala po lžičkách, konečně se napil sám, a zrada: Vzápětí ho chytil kašel.*“.¹²⁶ Musela chlapci pomoci, postarat se o něj a ukrýt ho před úřady. Anežka ještě chvíli bdí nad spícím Sylviem. Byla šťastná, že na Vánoce nebude úplně sama. Sama byla již dost dlouhou dobu, a proto také toužila po společnosti. Z této touhy pramení další události, které se v domě odehrály. Anežka chtěla využít příležitosti, že je s ní v domě Sylvio. Chtěla si užít pocit, že není sama a že má po boku muže. Sice velmi mladého a nezkušeného, ale není to ničivá samota. Dojde mezi nimi k intimnímu styku, který ale vyvolá nečekanou reakci mladého muže. „*– Moc rychle, – řekla Anežka, – škoda. – [...] – Nebreč, to nic není, na, – podala mu ubrousek. – Ještě máš všechno před sebou. Moc žen. Všechno přijde. –*“.¹²⁷ Anežka si myslela, že Sylvio pláče, protože to byla jeho první zkušenost. Jenže chlapec neplakal, ale smál se. Anežčin vztek byl zcela přirozenou reakcí. Její odchod z místnosti znamenal návrat k samotě, která se pomalu stávala přirozenou součástí Anežčina života.

V lazaretu se Anežka sbližuje i se zajatcem Stryjou. Ten ji nejprve ignoruje a nevěnuje jí jediný pohled. Důvodem je to, že byla manželkou majora Bruna. Muže, který způsobil haličskému obyvatelstvu mnoho utrpení. Anežce připadalo, že je zodpovědná za manželovy činy, jenže to Stryja z počátku nechápal. Neznal Anežku natolik, aby věděl, že její odchod do lazaretu nebyl jen pouhým gestem, nýbrž skutkem, jenž měl vyjádřit její soustrast všem pozůstalým popravených.

Léčitel Stryja měl charisma, které Anežku přitahovalo. Více se sbližují v průběhu nedělního svátku. Anežka pozorně naslouchá vyprávění muže z Volyně o životě, jenž vedl před válkou. „*Mlčela, on už také nemluvil, jeho ruce se zklidnily a ležely na dosah a už se nepohnuly. Vrátil se jim klid a Anežka jim vstříc už nevyjde. Soucit byl podobný fyzickému zošklivění, nezná už očekávání. Proč jí toho na sebe tolik řekl, to se nemělo stát, nedělní*

¹²⁶ KÖRNER, Vladimír. *Anděl milosrdenství: Život za podpis*. V Praze: Dauphin, 2008. ISBN 978-80-7272-156-6, str. 84.

¹²⁷ Tamtéž, str. 86.

*odpoledne začínalo tak pěkně. Skuteční muži mlčí, mají svá tajemství, která nebudou odhalena, hlavně je nemají odkrývat sami. Nenechají už ženě nic...“.*¹²⁸ Vyslechla jej, což prolomilo bariéru mezi nimi. Nedělní svátek byl pro jejich vztah zlomový. Rozhovor mezi nimi byl přerušen vrátným Feročkem. Anežka se opět stává svědkem. Přihlíží, jak Fero dovádí Stryja, aby s ním pokračoval v pití alkoholu.

Vrátný Fero vypil víc alkoholu, než bylo zdrávo. Jen díky tomu mohl Stryja zůstat s Anežkou. Procházeli spolu tichými chodbami lazaretu do její komůrky. Tam jejich rozhovor provází šero, které umožňuje intimní sblížení muže a ženy. V prvních intimních chvílích však chybí něha a cit. „– *Nerozsvěcujte nic. – Užasle se otočila, volyňský ranhojič promluvil skoro střízlivě, tohle jí vzalo dech. – Zamkni, – řekl. Nebránila se ničemu, co teď přijde. [...] Odestlala, neřikal nic, byl už nahý. [...] – Chcete něco na sebe, je zima, – řekla. Nic čeká bez hnutí, až se také svlékla, pak jí položil ruce na hrud', ani se nezachvěla – tohle šlo bez prodlevy. Akorát ji zapomněl políbit.“.*¹²⁹ Po intimním styku Stryja prozrazuje Anežce, že v táboře se pravděpodobně objevila tyfová epidemie. Bude potřebovat její pomoc, aby mohl nakaženým zajatcům poskytnout léky. Ti, kteří se ještě nenakazili, pak potřebovali peníze na útěk nejen ze zajetí, ale také od smrti. „– *Potřebujem úmrtní listy, rakouské peníze, pasy po skutečně zemřelých vojácích, to se válí tady – u šéflékaře, na sanitě. Tak se vracejí lidi domů, Anežko. pryč z téhle prašivé vojny. – Dobře, – přivřela oči a mohl to považovat za slib.“.*¹³⁰ Anežka se zapojuje mezi ty, kteří pomáhali zajatcům v táboře. Stává se z ní zrádkyně monarchie. Ačkoli to sama ještě netuší, příslib, jenž právě dala, má pro její následný osud nedozírné následky.

Anežka si postupně volyňského zajatce zamiluje. On cítí podobnou náklonnost i k ní. „– *Vracím se, – řekla Anežka. Dostal svoje, ale ještě ji drží. Začal jí líbat ruku, každý prst zvlášť, to by od něho nečekala. [...] Ta dnešní něžnost byla k zoufání.“.*¹³¹ Vzápětí však zjišťuje, že Stryja má horečku. Chce, aby se nevracel do tábora a mohl zůstat a vyléčit se z tyfu. Milovala ho a nechtěla, aby zemřel. Z jejího pohledu mu zachraňovala život. Jenže on viděl zradu přátel v tom, že je nechal samotné v táboře. Anežka mu připraví pokoj v přízemí,

¹²⁸ KÖRNER, Vladimír. *Anděl milosrdenství: Život za podpis*. V Praze: Dauphin, 2008. ISBN 978-80-7272-156-6, str. 54.

¹²⁹ Tamtéž, str. 59.

¹³⁰ Tamtéž, str. 63.

¹³¹ Tamtéž, str. 66.

kde donedávna ležel Sylvio a chtěla spálit šaty, jenž měl na sobě. A dozvídá se, že Stryja překonal pouta a utíká pryč. Zmocnila se jí panika a strach o muže, s nímž se sblížila. Věděla, že se s ním zřejmě už nikdy nesetká. Buď jej zastřelí na útěku, nebo se vrátí do tábora, kde zemře na tyfus.

Druhý den ráno se od vrátného dozvídá, že Stryja je zpátky v táboře. „– *Našli jste ho, Fero?* – – *Jo, – řekl dost zle, když ji poznal v té tmě. [...] Víte kde je teď?* – – *Mrtev?* – – *Něco horšího, paninko. – – Tak on je – tam?* – *řekla zdráhavě a Ferocki přikývl.*“.¹³² Stryja jí po Ferovi vzkázal, že už ji nechce vidět. Jediné, co bylo pro něj důležité, aby dávala věci na smluvené místo. Opět zůstala sama. Muž, kterého milovala a snažila se zachránit, se s ní nechtěl setkat. Byla nešťastná, a proto se rozhodla strávit Vánoce doma.

Jak již bylo zmíněno výše, o vánočních svátcích sama nebyla. Sylvio, který se v jejím domě objevil, později způsobil její zkázu. Dozvídá se od něj zprávu o Stryjově smrti. Jistě jí zpráva zasáhla, ale nedala na sobě nic znát. Vypadalo to, jako by ji přijala s ironií a hořkostí, kterou bychom od ní nečekali. „– *Prý náš doktor umřel, pan Kryštof, – řekl Sylvio. – To jste neslyšela. Hned mezi prvníma. – Ale kdepak, náš pan spasitel!* – *řekla Anežka. – Ještě v neděli byl živý. Vstal z hrobu. Ať žije věčně!*“.¹³³ Mohla truchlit, že je Stryja po smrti, ale volyňský zajatec ji obvinil ze zrady a nechtěl s ní mluvit, proto se jejímu zklamání a sarkasmu nelze divit.

Anežka se nakonec stává obětí zrady ze strany Sylvia. Toho při útěku zadržela rakouská hlídka a odhalila, že je to nasazený špeh. Opět se na scéně objevuje Volc. Stal se z něj hauptman a podává Anežce medailonek, jenž darovala Sylviovi. Vše bylo jasné. Podílela se na útěku válečného zajatce a byla přistižena. „*Vrátil jí medailonek s regimentním číslem a pečeti jejího muže, za pravého poledne ji sňala ze sametové stužky a dala Sylviovi, pro štěstí! – Spia! Dělal vám volavku, špicla! Je to Ital, paní Brunová, – řekl Volc, – máte si líp vybírat. U nich je to přirozenost.*“.¹³⁴

Anežka je odvezena Volcem zpět do lazaretu, kde se odhaluje další část spiknutí na pomoc zajatcům. Radek a Fero mají odhalit místa, kam se peníze a léky schovávaly. Anežka

¹³² KÖRNER, Vladimír. *Anděl milosrdenství: Život za podpis*. V Praze: Dauphin, 2008. ISBN 978-80-7272-156-6, str. 76.

¹³³ Tamtéž, str. 88.

¹³⁴ Tamtéž, str. 91, 92.

se nachází mimo dění. Společně s Volcem, šéflékařem a rakouskými důstojníky se účastní oslav silvestra. Jenže zrada monarchie nemůže zůstat bez potrestání. Anežka dostává od Volce na vybranou, jaký osud si zvolí. „– *Paní Brunová, jen z piety k vašemu padlému manželovi, mému veliteli – chci, abyste v této věci vůbec nefigurovala. Proto jsem tady a toleruji ledacos. Máte dvě možnosti. – Jako vždy! – Ano? – řekla Anežka, aby pokračoval. – Já poslouchám. – [...] – Za starých časů se chodilo do kláštera, dnes můžete jít na frontu. – – Jako ošetřovatelka? – – Jistě, to je ta první možnost, – řekla hauptman, – druhá je, že se dáte k dispozici útvaru vašeho muže. Operujeme teď za frontou. Bydlela byste prakticky v hotelu. – [...] – Ano, jestli rozumím, lustige Witwe, jako důstojnická matrace nebo jak tomu mám rozumět, pane? [...] – A třetí možnost? – [...] – Obávám se, že pro vás žádná třetí neexistuje, paní Brunová. –“.¹³⁵ Její volba byla omezená. Mohla by si vážít sama sebe, kdyby odešla s manželovým plukem? Spíše by volila první možnost, odchod na frontu, alespoň by tak mohla pomoci mnoha potřebným.*

I přes tvrzení hauptmana Volce Anežka našla třetí možnost v momentě, kdy viděla mrtvé tělo volyňského zajatce v kašně na nádvoří a slyšela od ošetřovatele Radka, že v táboře je nezvladatelná situace, protože nemocné nemá kdo ošetřovat. Rozhodla se k odchodu mezi zajatce nakažené tyfem. Odchod do karantény v přilehlém táboře znamenal pro Anežku dobrovolnou smrt.

Postava Anežky Brunové je hlavní postavou novely. V jejím životě není příliš mnoho šťastných momentů. Ona sama je přesvědčená, že za všechny skutky musí člověk v životě zaplatit. Její síla je v tom, že cítí zodpovědnost vůči druhým lidem a snaží se jim pomoci, i když jsou ve zdánlivě bezvýchodné situaci. Smutným osudem je pro ni potřeba vykoupení nejen svých činů, ale i činů manžela. Jiná žena by se netrápila nad tím, jak se manžel provinil za války, poněvadž války z lidí vytvoří zcela jiné osobnosti. Anežka ale pociťovala zodpovědnost za veškeré jednání majora Bruna. Anežka se většinu příběhu potýká se samotou. Potkává osudové muže, ale přesto je osamocená. Je to silná a statečná žena s pevným charakterem, která se rozhodne na úkor svého vlastního pohodlí a výhod pomáhat potřebným i za cenu vlastní smrti.

¹³⁵ KÖRNER, Vladimír. *Anděl milosrdenství: Život za podpis*. V Praze: Dauphin, 2008. ISBN 978-80-7272-156-6, str 97.

Kryštof Stryja

Pro Anežku je Kryštof Stryja zásadním mužem jejího života. Jeho minulost není příliš známá. Je to volyňský zajatec, který měl mít nadpřirozené léčitelské schopnosti. Říkalo se mu šaman z Volyně. Pravděpodobně to byl ale obyčejný lékař, jenž se snažil pomáhat mužům v táboře. Zajatec je mužem beze jména, bez rodiny a postrádá domov. Jelikož je odveden od svého národa nemá nadějný výhled do budoucna. Do lazaretu byl přiváděn v okovech, aby léčil zraněné. Personál potřeboval jeho schopnosti a vědomosti, ale stejně se k němu nechovali jako k člověku. Každý den čekat na to, až mu někdo uvolní pouta, aby mohl vykonávat svou práci, muselo být ponižující. Na druhou stranu Stryja jako válečný zajatec nemohl ani jiné jednání očekávat.

Jeho přesný fyzický vzhled není sice explicitně popsán, ale můžeme si udělat obrázek z náznaků, které jsou nám autorem předkládány. Kryštof byl vysoké postavy se zarostlou tváří dlouhými vousy, vlasy měl také zřejmě dlouhé, a ne příliš upravené, ale plavé barvy. Působil jako obr, kterého spoutali, aby mu zabránili škodit lidem. Volyňský zajatec nikomu neškodil, lidem pomáhal a zabýval se i případy, kdy lékaři konstatovali, že záchrana zraněného není možná. Pomáhal v táboře, kam by rakouský ošetřovatel nevstoupil. Mohl léčit pouze zajatce či obyčejné vojáky. Takhle byla nastavena pravidla v lazaretu a slučovalo se to i se smýšlením tehdejší společnosti. Ačkoli se příběh odehrává na počátku 20. století v monarchii stále přetrvávaly ideje, že šlechtic má zvláštní privilegia. Muži šlechtického původu zastávali důstojnické hodnosti, takže se jim mělo dostat kvalitnější péče, a to nejlépe od rakouských lékařů. V lazaretu je také všudypřítomné a neustále připomínané opovrhování jinými národy, a také nadřazenost Rakušanů, kteří ačkoli na bitevním poli prodělávali jednu porážku za druhou, ale v týlu se udržovalo přesvědčení o lepším postavení rakouského národa.

Stryja se k Anežce choval odtažitě. Nedokázal pochopit Anežčinu přítomnost v lazaretu. Vdova po muži, který způsobil haličskému obyvatelstvu tolik utrpení se snaží vykoupit svoje jméno. *„Naštěstí on promluvil první, ale opět se na ni nepodíval. Ruce měl složeny jak křížák, co se připravuje k marnému zápasu s drakem. – Přišla jste si něco dokázat, pomáhat bedným nebo jak se to říká? – Nejsem tu kvůli sobě, – řekla Anežka. Tomu se pousmál, moc podivně. [...] – Jmenuju se Anežka Brunová, – řekla. Nepodíval se už na ni, jen řekl: – Víme o vás. To jméno proklínají po celé Haliči, říkají ho dětem před spaním. –“*¹³⁶

¹³⁶ KÖRNER, Vladimír. *Anděl milosrdenství: Život za podpis*. V Praze: Dauphin, 2008. ISBN 978-80-7272-156-6, str. 31.

Nepovažoval za možné, aby Anežka odčinila skutky svého manžela. Pouze je ospravedlnila ve svých očích.

Anežka asistuje Stryjovi, když ošetřoval mladého italského zajatce Sylvia. Zákrok proběhl bez umrtvení a Anežka, která měla nízký tlak během zákroku omdlela. Nemůžeme se jí divit. Musel to být velmi nepříjemný pohled, jistě si také představila nesnesitelnou bolest, která doprovázela zákrok. Při následném ošetřování oka už neomdlela, pouze utekla z místnosti. Útočiště našla v kapli, kam do nějaké době přišel Stryja. Vedli spolu první rozhovor. Začal spíše Stryjovým monologem o utrpení a hrůzných zážitcích. Z jeho řeči je patrná nenávisť k mocným. Ti si vymyslí válku a pak za to trpí neviní lidé. „– *Já je všechny nenávidím, – řekl někam ke klenbě kapličky, – tak strašně, že jim musím pomáhat – abych to napravil. Dám jim všechno, abych se jich zbavil. Navěky – a lezou znova, dobití jak psi. Zase se budou škrtit a zabíjet. Jak potkani.* –“.¹³⁷ Anežka Stryjovi naslouchá podobně jako svědek naslouchá, a zároveň pozoruje situace kolem sebe. Anežka si uvědomí, že na rozdíl od volyňského léčitele může odejít. Tuto možnost neměl za války každý a jí to dochází teprve při konfrontaci se Stryjou. Některé věci považujeme za samozřejmost, ale pro druhého člověka mohou být velmi složité. „– *Vy můžete utéct, kam se vám zachce. – On je zajatec, na to zapoměla! – Ničemu neutečeme, – řekla.*“.¹³⁸ Jejich rozmluvu ukončil vrátný Fero, protože Stryja se musel vrátit zpět do tábora. Zde vidíme další paradox. Stryja vyjadřuje touhu mít možnost odejít a být svobodným člověkem, jenže to je pouze jeho přáním. Pořád je rakouským válečným zajatcem, nemůže ovlivňovat to, co se mu stane. Jeho osud mají v rukou zástupci rakouské armády. Ti jej nenávidí stejně jako on. Jeho život pro ně nemá žádnou hodnotu. Na zajatcově životě podle nich nezáleží.

V průběhu sváteční neděle Stryja s Anežkou vedou další rozhovor. Stryja se jí svěřuje se svým osudem před válkou a o hrozných podmínkách v táboře, kde musí žít. „*Nemám rád fušery, to se děje za války – ale nás ničili už v míru. Černý rok. Triumf bestiality. Nikdo nepřežil. – Nechte toho, pane Kryštofe. Nebo se zblázníte. – Akorát já ještě žiju, – řekl po chvíli. – Měl jsem učitele, nesl si do vyhnanství kočku, i k soudu, mluvil k soudcům a voják mu kočku hlídal a hladil celou tu dobu. Za pět minut dostal můj učitel třicet let. [...]* – Dost! –

¹³⁷ KÖRNER, Vladimír. *Anděl milosrdenství: Život za podpis*. V Praze: Dauphin, 2008. ISBN 978-80 7272-156-6, str. 46.

¹³⁸ Tamtéž, str. 46, 47.

řekla Anežka a pohladila ho po ruce.“.¹³⁹ Je velmi zvláštní, že muž jako je volyňský zajatec, který má za sebou spoustu hrozných zážitků, se dokáže otevřeně bavit s Anežkou, vdovou po rakouském majorovi. Zřejmě mu došlo, že nemůže ženu odsoudit kvůli tomu, koho si vzala. Jejich rozhovor opět narušuje vrátný, jenž vypil víc alkoholu, než mu svědčilo, ale měl veselou náladu. Setkání se Stryjou a Anežkou jej donutí vzpomínat na válku. Muži spolu dál pijí a jak čas pokračuje, tak se prohlubuje i míra jejich opilosti. V takovém stavu člověk již člověk zapomíná na běžné úkony. Takže zajatec z Volyně nedostal pouta, také nebyl odveden zpět do tábora. Proto odchází s Anežkou do její komůrky. Když se pomilují Stryja Anežce sděluje, že v zajateckém táboře se objevila tyfová nákaza a že se už rozšířila. „[...] – ale o nás dva vůbec nejde, Anežko. – A o co jako jde? – Zaváhala při dveřích, za nimi byl klid hrobu, i kašlání z noci se někam ztratilo. Jeho mlčení bylo věčné. Pootevřela si do chodby, a přece jen se ozvalo: – Počkej, děvče! Víš, o co jde? – Bylo to tady! Vstal k ní, chytil ji přes hrud’ a stáhl zpátky k sobě. – Potřebujeme tě, slyšíš. Moc! – Konečně něco. Kdo je to my? [...] – Včera jsme zjistili dva případy, budou smrtelné. Ty to víš první, Anežko. – Tyfus? – šeptla jasnozřivě. Pravda je nakonec vždy krutá. Nemýlila se, Stryja přikývl,“.¹⁴⁰ Tyfus byl zkázou pro celý tábor a lazaret, pokud tam pouštěli zajatce. Rychle se šířil a nemocní rychle umírali. Jenže jak zachránit ty, kteří se ještě nenakazili. Jsou to zajatci nemohou jen tak někam odejít. Měli by být všichni odsouzeni k smrti?

Stryja přichází s plánem, jak zachránit zdravé zajatce. Potřebuje, aby Anežka sehnala úmrtní listy, rakouské peníze a pasy po zemřelých vojácích, které byly uloženy u šéflékaře. Protože pokud by v táboře zůstali, čekal by je jednoznačný osud. Anežka souhlasí, protože zjišťuje, že se Stryja dozvěděl od vrátného, kolik lidí její muž nechal zavraždit. „A jak víš, že zrovna já neuteču? – Ty ne, – řekl – máš to jednoduché. Asi je pravda co to tvém muži říkal Fero. Kolik chudáků on zahubil, tolik teď můžeš zachraňovat. – Díky, – řekla Anežka.“.¹⁴¹ Pravděpodobně Stryja pochopil důvod Anežčiny přítomnosti v lazaretu. Promluva obsahuje dávku ironie, ale vidíme posun v jeho postoji vůči Anežce. Zdá se, že začíná chápat její morální povinnost vůči raněným, které pomáhá zachraňovat.

¹³⁹ KÖRNER, Vladimír. *Anděl milosrdenství: Život za podpis*. V Praze: Dauphin, 2008. *ISBN 978-80-7272-156-6*, str. str. 54.

¹⁴⁰ Tamtéž, str. 61.

¹⁴¹ Tamtéž, str. 63.

Vztah Anežky a Stryji musí zůstat utajený. Protože by pro Anežku v jejím společenském postavení bylo nemyslitelné, aby měla poměr s válečným zajatcem, s nepřítelem jejího státu. Stryjovi lidé by také neradi viděli, že má vztah s rakouskou ošetřovatelkou. Vztah dvou lidí je něco krásného, jenže v tomto případě se zdá být temným a nesprávným. V době, kdy se příběh odehrává, a ve společenské vrstvě, v níž se Anežka pohybuje, bylo obvyklé, že dva lidé, mající spolu milostný vztah, uzavřou manželství. Jenže jak zmiňujeme výše, takové spojení dvou lidí je nemyslitelné. Stryja má důvod proč si ošetřovatelku nevzít, i přes to, že jak se zdá, k ní chová nějaké city. Čekal by ji mizerný život a zatracení.

Tyfus je velmi zákeřnou chorobou. Personál lazaretu měl z nákazy strach. Věděli, že pokud se v přilehlém táboře nemoc objeví musí být okamžitě uzavřen, aby se nešířila i mezi pacienty. Anežka po zjištění, že Stryja má horečku, jde za šéflékařem a vyžádá si povolení, aby směl zůstat a léčit se. „– *Frau Brunová chce, abychom tu nechali toho polského felčara, má teplotu. – –V tomhle stavu ho poslat na barák je vražda, doktore, – řekla Anežka – Mají tam tyfus. – I to víte? – řekl Horetzky. [...] A tak padlo ledabyly rozhodnutí, jako by smetl veš z rukávu. – No budiž, – řekl doktor Horetzky, [...] Anežka se odvrátila ke dvoru, nemohla uvěřit, že bylo rozhodnuto. Stačilo tak málo, vlastně nic. Jen pouhá přítomnost.“¹⁴²*

Okolnosti Anežčiny žádosti o Stryjovo umístění v lazaretu jsou zarážející. Lékař si nechal od ošetřovatele Radka donést kávu a pak sklenku alkoholu. Nic nenasvědčuje tomu, že právě rozhoduje o lidském životě. Tak to vidíme z našeho mírového pohledu. Pro šéflékaře byl Stryja jen obyčejný zajatec, jehož život byl pro něj bezvýznamný. Stryja se nemusel toho večera vracet do tábora. Byl odloučen od ostatních a odveden do izolačního pokoje. Šéflékař nařídil veškeré jako oblečení spálit, oholit a ostříhat ho. Bylo to opatření proti šíření nákazy. Pro muže, jako byl volyňský léčitel je uzavřený nemocniční pokoj vězením. V tom, že mohl zůstat v lazaretu neviděl možnost záchranu svého života. Představoval si to jako zradu vůči svým přátelům v táboře, které musel opustit. A Anežce vyčítá, že se mu snažila pomoci. „– *Nedívej se tak na mě, Kryštofe, – řekla Anežka. – Na barácích bude izolace, nedám tě tam. – – Musím tam, – slyšela jeho sípot puklými rty, – cos to udělala, kdo se tě o to prosil – dělej si samaritánku někomu jinému. Strašná kletba, i když jsou sami, povídá z horečky a bolesti. – To už se nedá napravit, potřebuji mě – – Kryštofe, – snažila se bezmocně, – těm chudákům stejně nepomůžeš. Ted' už jde jen o tebe. – – Pusťte mě zpátky, – šeptal, – prosím tě. Aspoň musí*

¹⁴² KÖRNER, Vladimír. *Anděl milosrdenství: Život za podpis*. V Praze: Dauphin, 2008. ISBN 978-80-7272-156-6, str. 68.

*vědět, že jsem je neopustil. Všichni je už zradili...–“.*¹⁴³ Stryjův strach z opuštění a zrady přátel pramenil ze zkušeností, kterými prošel. I jeho už všichni zradili a zřejmě on dával zajatcům potřebné povzbuzení, aby válku ve strašných podmínkách tábora přežili. A proto nemohl v izolaci zůstat, ještě toho večera utíká zpět do tábora. „– *Chlapi, pomoc – kde jste kdo, Radek! Pane šéflékaři, malér – Bylo to děsivé jako kdysi volání v haličské noci, kdy ztratila svého manžela vlastně navěky. [...] – Utekl, lidi. Skočil z okna jak kočka! – Anežka se zděsila, tohle byl propastný závěr dne. Tam dole se zvedalo v rozšlapaném blátě tělo člověka, skoro nahé a bosé, se spoutanýma rukama běželo do soumraku a vymoklé krajiny. Byl to Stryja!“.*¹⁴⁴ Pro volyňského zajatce byl útěk vysvobozením, ale zároveň si domyslíme, že návrat pro něj znamená jistou smrt. Vrátný Fero zajatce hledá celou noc. Nakonec zjišťuje, že se vrátil do tábora. Každý by očekával, že uprchne. Jeho zodpovědnost vůči jiným zajatcům byla větší než touha po svobodném životě.

Jak se však dozvídáme ke konci příběhu Stryja nezemřel na tyfus. Při oslavách nového roku byl přiveden znovu do lazaretu. Domníval se, že se opět setká s Anežkou, jenž mu nechávala vše potřebné na domluveném místě i když ji nařkl ze zrady. Jediní, s kým se potkává jsou vrátný Fero a ošetřovatel Radek. „– *Anežko? – řekl s jistou nadějí. Nebyla to žena, ale dvě postavy. Ferocki už vrávorá, Radek chodí na svou váhu neuvěřitelně tiše a sykne: – Jiná Anežka, šamane, hlavně buď zticha! –“.*¹⁴⁵ Ti jej vedou do budovy, aby jim prozradil, kde všude byly skrýše, kam byly ukládány peníze a léky pro zajatce. Při průchodu chodbami kvůli neobratnosti při zacházení s pistolí došlo k výstřelu. Nikdo nebyl zraněn, ale nečekaný zvuk způsobil rozruch. „*Postrčil revolverem Stryju, vtom mu vyšla rána. Jeden náboj přece zůstal v hlavni. Naštěstí šla střela do zdi, zakňučela, ale v kobce to znělo jak rána z děla, až se chlapi polekali. [...] – Co to bylo, pánové? – polekal se šéflékař, dnes měl nervy nadranc. – Řekl bych armádní sedmička, – řekl novopečený hejtman, [...] – Někdo blbne už před půlnocí.“.*¹⁴⁶ Vrátný s ošetřovatelem prohledávali různé možnosti úkrytů, ale nenašli nic z toho, co hledali. Stryja pokynul hlavou přes nádvoří, a proto se muži vydávají ven do deště. O silvestrovské noci na dvoře lazaretu Stryju dostihne smrt. V jeho případě byla vytoužená. Nikdo živý mu nezbyl a věděl, že ženu, jež miloval nikdy neuvidí.

¹⁴³ KÖRNER, Vladimír. *Anděl milosrdenství: Život za podpis*. V Praze: Dauphin, 2008. ISBN 978-80-7272-156-6, str. 72.

¹⁴⁴ Tamtéž, str. 74.

¹⁴⁵ Tamtéž, str. 98.

¹⁴⁶ Tamtéž, str. 99.

Volyňský zajatec je druhou nejdůležitější postavou novely. Můžeme v tomto případě hovořit o osudové postavě¹⁴⁷. Charismatický léčitel si získal srdce ošetrovatelky Anežky. Vypráví jí o své minulosti a o pocitech, které prožívá. Jeho chování je laskavé a něžné. Když se však dostává do zajetí nemocničního pokoje, jeho postoj se mění. Je k ní hrubý a už ji nechce nikdy vidět. Jediné, na čem mu záleží je, aby ukryla potřebné věci na smluvené místo. Ukazuje zde svou bezcitnost a pouhé využití Anežky pro svůj záměr? Nebo jen vidíme muže ovlivněného utrpením a krutost mu není vlastní. Je k ní dohnán okolnostmi? Nevíme přesně jaké byly podmínky a vztahy v zajateckém táboře, ale Stryja byl zřejmě jednou z vůdčích osobností. Nesnesl představu, že by své přátele zradil a zůstal v lazaretu a nechal se léčit. Raději se vrátil a spolu s nimi čelil tyfu. V životě zažil spoustu utrpení a ztrát. Tragickému osudu čelil tvrdě a přijal úděl, který mu byl určen. Láska k Anežce mohla být světlým momentem v jeho životě, ale jak je zmíněno výše, byla citem, jenž byl zakázán.

Sylvio

Lazaret v Haliči je určen pro zraněné zajatce rakousko-uherské armády. Mezi ně patří mladý italský chlapec Sylvio. Byl umístěn na pokoji, kam dávali pacienti se smrtelným zraněním. „– *Chudáček Sylvio, už je jak z vosku. Takový cherubínek. Ten nám trávu šlapat nebude. Doktorů to vzdali, má střečinu blízko u srdíčka, že ho nemůže nikdo operovat. Leda zázrak.* –“.¹⁴⁸ Sestra Hilda seznamuje Anežku se Sylviovým případem, jelikož má asistovat Stryjovi při vytahování střečiny. Byl to její první den jako dobrovolné sestry a ihned má být vystavena surové realitě. Anežce nemocniční pokoj připomíná kapli, také proto, že tam pradleny nanosili mnoho květin a svíček. Anežka má chlapci změřit tep, jenže žádné bušení srdce necítí. Myslela si tedy, že je mrtvý a zpanikařila. „– *Nic žádný nemá, pane – je mrtev? – řekla zmateně. – Naopak, teď je mu dobře, – usmál se poprvé Stryja. – Chrápe, paninko, buďte bez obav, – pravil Fero. – Hypnotickéj spánek.* –“.¹⁴⁹ Stryja nepožil desinfekci ani ostrý skalpel, Sylvio však žádnou bolest necítil. Voják tak dostal možnost, aby dál žil. Ztráta tak mladého člověka je vždycky zbytečná a v lazaretu zemřelo velké množství mladých a silných mužů. Proto záchrana Sylvia jistě působila jako světlo naděje na tmavém místě plném utrpení.

¹⁴⁷ VŠETIČKA, František. *Stavba prózy*. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 1992. Acta Universitatis Palackianae Olomucensis. ISBN 80-7067-203-X, str. 26.

¹⁴⁸ KÖRNER, Vladimír. *Anděl milosrdenství: Život za podpis*. V Praze: Dauphin, 2008. ISBN 978-80-7272-156-6, str. 33.

¹⁴⁹ Tamtéž, str. 34.

Anežka se o něj stará i po zákroku. Povzbuzuje ho a snaží se ho přesvědčit, že neumře a že se musí chtít uzdravit. Povídají si spolu o smrti. „– *Sestřičko, zažila jste někdy, že jste měla umřít?* – – *Jednou, – řekla po pravdě Anežka, ale na chlapce se přitom nepodívala, [...]* – *Ještě jako malá, Sylvio. Skočila jsem na plovárně pod desky, bylo to příšerné – ti nahoře mě tlačili pod vodu. Věděla jsem, že mě neuslyší, ať začnu rvát, jak chci – tak jsem začala plavat poslepu, vzít to opačně, zůstala jsem tam. – – Jak jste věděla kam plavat? – zajímal se Sylvio [...]* – *To jsem právě nevěděla. Najednou mi to vyšlo. – – Ale kdepak, – řekl vroucně Sylvio, – to vás někdo vedl. – – Andělíček strážníček, – usmála se Anežka. Tak se to říká v pohádkách. – Třeba, – řekl bez úsměvu Sylvio. – Třeba jste se zachránila, že vás ještě někdo potřeboval – třeba my tady. – “. ¹⁵⁰ Jenže chlapce zachránili proto, aby později zradil ty, kteří mu nejvíce pomohli.*

Sylvio se postupně zotavuje z vážného zranění. Je přesunut z pokoje z přízemí do křídla pro lehčí pacienty, a když se slaví nedělní svátek, dokonce může jít i ven na dvůr. Jenže krátce na to se obyvatelé lazaretu dozvídají o tyfové nákaze šířící se v přilehlém táboře. Stryja se nakazí a Anežka mu se Sylviovou pomocí chystá pokoj. „*Anežka spěchala, co měla práce. Pomáhal jí Sylvio, přeměňovali jeho bývalou izolační místnůstku v čistý pokojíček. [...]* – *Stejně bych tu nechtěl ležet znova, – říkal chlapec. Nečekaně krutě si čmárnul rukou přes hrdlo, aby ukázal, co je to za pokoj. “.* ¹⁵¹ Chlapec musel prožívat radost a vděčnost, že nemusí v pokoji ležet a jen čekat na smrt, že dostal díky Stryjovi novou příležitost k životu. Paradoxem je, že pokoj byl připravován právě pro volyňského zajatce. Jestli Sylvio věděl, pro koho se pokoj chystá, to se můžeme jen domnívat.

Když Anežka přijíždí do prázdného domu na Vánoce, něco jí říkalo, že tam není sama. „*Zavřela za sebou právě včas, z kopců se hnala další metelice. [...]* *Anežka se skoro lekla svého hlasu v pustém domě, když zavolala: – Sylvio! – Úplný sněhuláček s uhlíkovými očima, ale živý. Probíral se, bůhví jak tu čekal ve sněhu dlouho, sotva se hýbal. Musel se skrývat v závětrí před jejím příchodem, protože za ním nebyl vidět žádné stopy ve sněhu. [...]* *Chlapec moc nevnímal, oční řasy olepené sněhem se však pohnuly, ty zářící oči se upnuly k Anežce. “.* ¹⁵² Čekala jeho přítomnost nebo jen tušila, že je v domě někdo cizí. Pravděpodobně věděla, že

¹⁵⁰ KÖRNER, Vladimír. *Anděl milosrdenství: Život za podpis*. V Praze: Dauphin, 2008. ISBN 978-80-7272-156-6, str. 41.

¹⁵¹ Tamtéž, str. 73.

¹⁵² Tamtéž, str. 84.

se jedná o mladého italského vojáka. Usuzujeme tak, podle zvolání, při Anežčině návratu domů.

Chlapec měl omrzliny, tak jej Anežka vzala do domu a ošetřila ho. Usnul vyčerpáním v přízemí. Anežka odchází sama do ložnice, kterou sdílela s manželem. V průběhu noci se však vzbudí a schází po schodech dolů. Probudily ji tony klavíru, které se rozezněly po prázdném domě. Sylvio se pokoušel hrát, i když to příliš neuměl. Anežka se k němu přibližuje a skládá mu komplimenty, ale prostřednictvím doteků vysílá jasné signály, které směřují k sexu. Sylvio je však ostýchavý a Anežčina gesta mu sice nejsou nepříjemná, ale cítí stud. „– *Zhasnem všechno, – řekla pojednou Anežka, – chceš? Budeme šťastni, když jsou Vánoce. Aspoň ty, abys byl... – [...] – Sylvio? – řekla do ohnivých odlesků, – obejmi mě! – – Jste tak změněná, sestro, – řekl chlapec. – Jak? – – Taková jiná, sestro. – [...] Vzala si sama jeho ruce a položila je ke své hrudi, pod těmi lesklými šaty neměla nic. [...] – Neboj se mě, – řekla a políbila ho jen tak zkusmo. – Stydiš se tak moc? –“.¹⁵³ Iniciativu přebrala Anežka a když bylo po všem myslela si, že Sylvio pláče. Snažila se ho utěšit, jenže zjistila, že nepláče, poznala v jeho tváři smích. Anežku naplnila zloba a hochu udeřila. Ten se jí snažil vysvětlit, že se nesměje jí. „– *Paní sestro, – ozvalo se plačtivě – já se vám nesměju – já za to nemůžu, to mám z Piavy – říkají tomu tik.*“.¹⁵⁴ Pravděpodobně se jednalo o nějaký typ traumatu, jenž měl Sylvio z prožité válečné zkušenosti. Reakce Anežky byla předvídatelná. Velmi se jí to dotklo a odešla z místnosti do chladného zimního večera na terasu. Sylvio byl jistě zoufalý, jelikož způsobil něco, co určitě nechtěl. Musel počkat, dokud Anežka neusne, protože ho už nenechala, aby na ni znovu sáhnul. Odnesl ji zpět do domu a stejně jako ona usnul.*

Když se probudil, Anežka byla již vzhůru a chystala mu koupel. Anežka se od něj dozvídá, že utekl ze zajateckého tábora vedle lazaretu, kam byl zřejmě po uzdravení přemístěn. O jeho přemístění se můžeme jen domnívat. Není o tom přímá zmínka v textu, ale z logických návazností to vyplývá. Díky němu se tak Anežka dozvídá o šířící se nákaze tyfu a podmínkách v táboře. Sylvio pak přináší zdrcující zprávu o Stryjově smrti. Zprávu přijala s jistou lhostejností. „– *Prý náš doktor umřel, pan Kryštof, – řekl Sylvio. – To jste neslyšela? Hned mezi prvníma. – – Ale kdepak, náš pan spasitel! – řekla Anežka. – Ještě v neděli byl*

¹⁵³ KÖRNER, Vladimír. *Anděl milosrdenství: Život za podpis*. V Praze: Dauphin, 2008. ISBN 978-80-7272-156-6, str. 85.

¹⁵⁴ Tamtéž, str. 86.

živý. *Vstal z hrobu. Ať žije věčně!* –“. ¹⁵⁵ Zpráva ale byla falešná. Stryja byl stále naživu a v táboře. Jenže to Anežka netušila a zřejmě to byl záměr lidí, kteří Sylvia nasadili jako špeha, aby ji sledoval.

Anežka má pro Sylvia nachystané falešné dokumenty pro útěk. Nachystala mu šaty po jejím manželovi a darovala mu pečeť majora Bruna. Díky tomu, ho hlídka nemohla podezírat, že je zajatec a uprchl. „*Už byl oblečen do Brunových cestovních šatů. Vzorový hejsek před dobrými dvaceti lety. [...] Vyloučila z kapsy jakýsi plíšek, naposled vzala chlapcovu ruku a vtiskla mu tu věc do dlaně. [...] – Budou tě považovat za vzorného rakouského mladíka. Pečeť majora Bruna, tomu se klaní všichni pinglové a četníci v naší monarchii.*“ ¹⁵⁶ Sylvio chce najít jednotku, v níž sloužil a vrátit se ke svým přátelům. Jenže to bylo za daných okolností velmi riskantní. Jelikož měl rakouské oblečení a pečeť hrdiny císařské armády. Anežka ví, kde se nachází jeho jednotka, ale radí mu, aby šel do rodné Itálie. Sylvio se při odchodu ani nerozloučí. Mohla by to být předzvěst toho, že se nevidí s Anežkou naposled. Což se v následující kapitole potvrzuje.

Italský chlapec je zrádce. Nasazený špeh, jehož při útěku zachytila rakouská hlídka. Byl odvezen do lazaretu, kde je konfrontován s lidmi zapojenými do falšování listin. Nevíme proč se Sylvio stal špehem rakouské armády. Zradil tak svůj národ a Anežku, která se o něj starala, když musel ležet v nemocniční posteli, která mu pomohla postavit se na nohy po náročném zranění a zákroku, jenž jej zachránil a která riskovala, když mu zařídila možnost útěku. Další osud chlapce není znám. Vyzrazení případu má následky v dalším odvíjení dějové linky. Zprvu vypadá situace bezvýhodně. Hrozí trest smrti šéflékaři, Anežce a všem ostatním nějakým způsobem zapojeným do falšování listin. Kolik dalších lidí bylo do falšování zapojeno se nedozvídáme. Nejvyšší trest odvrátí haptman Volc, který do lazaretu přijíždí společně s Anežkou. K novému roku 1917 byl vydán generální pardón. Navíc veškeré kompromitující dokumenty Volc zničil. Pokud nebyl důkaz, nebylo koho vyšetřovat a soudit. Sylvio ale nesl část viny na Anežčině osudu. Jestli si uvědomoval důsledky své zrady však autor nepopisuje.

Sylvio je popisován velmi poetickým jazykem. Krásná přirovnání, která charakterizují jeho vzhled, se objevují při prvním čtenářově setkání s ním i při jeho pobytu v Anežčině

¹⁵⁵ KÖRNER, Vladimír. *Anděl milosrdenství: Život za podpis*. V Praze: Dauphin, 2008. ISBN 978-80-7272-156-6, str. 88.

¹⁵⁶ Tamtéž, str. 89.

domě. Chlapec hraje dokonale nevinného mladého zajatce, který potřebuje veškerou pomoc. Anežka touží pomáhat slabým a utiskovaným. Jak již bylo zmíněno snaží se odčinit skutky svého manžela a pomoc uprchnout zajatci je dokonalá příležitost, jak vyjádřit svůj postoj k válečným pravidlům.

Adolf Brun

Anežčin manžel se svou vlastní ctižádostí vypracoval v armádě až k hodnosti majora. Získal také šlechtický erb, ale z příběhu se nedozvídáme, za jakých okolností. Jen je zmíněno, že jeho soukromá pistole je označena erbem. „*Nacházela stále další tajemství na dně zásuvek, láhev s koňakem sedmileté rezervy, pistoli s náboji a s erbem na střence, také nepravým,*“.¹⁵⁷

Jaké city major chová k Anežce, to z příběhu nepoznáváme. Vzhledem k tomu, že si ho brala nezaopatřená a bez rodičů, zřejmě ji musel mít rád. Neznáme příliš jeho povahu a charakter. Pouze víme, že dal příkaz k polní exekuci sedmi obyvatel Haliče. „*Ted! Ustalo modlení i věčné drmolení židů, už nebylo síly, aby vrátila pouhé kývnutí vraha. [...] – po absolvování u Tereziánské školy Vídně vstoupil do armády a dělal bosenské okupační tažení. Tam se to naučil! Bylo to on!*“.¹⁵⁸ To je moment, kdy si Anežka uvědomí, že Bruna nenávidí. On si nic z toho neuvědomuje. Jako věrný důstojník císařské armády jistě věří, že tato poprava byla spravedlivým trestem pro haličské vzbouřence.

Po jeho smrti Anežka zjišťuje, že vedl druhý život. „*Otevírala zapovězené šuplíčky pánského sekretáře. Tajemství leží na dně. [...] Nacházela stále další tajemství na dně zásuvek, láhev s koňakem sedmileté rezervy, pistoli s náboji a s erbem na střence, také nepravým, škrabošku a dámskou rukavici po loket, použitý model pro coury v karpatském pajzlu – na samém spodku fotografie.*“.¹⁵⁹ Pokud by se žena chovala stejně jako major Brun, byla by na počátku minulého století označena za ženu lehkých mravů. Pokud se odtajnila jakákoli ženina avantýra, její pověst byla potupena. U mužů byl pohled na vztahy mimo manželství zcela jiný. Církev takové jednání považovala za hřích a zneuctění svátosti manželské, ale jestliže se manželka dozvěděla o mužově nevěře, na jeho obrazu ve společnosti se příliš mnoho nezměnilo. Majoru Brunovi se podařilo své mimomanželské vztahy před Anežkou utajit a o to horší muselo být pro ni, když po smrti manžela zjistila, že

¹⁵⁷ KÖRNER, Vladimír. *Anděl milosrdenství: Život za podpis*. V Praze: Dauphin, 2008. ISBN 978-80-7272-156-6, str 18.

¹⁵⁸ Tamtéž, str 10.

¹⁵⁹ Tamtéž, str. 18.

nebyla jedinou ženou v jeho životě. Prohloubila se tak její nenávisť k člověku, kterého si vzala za manžela a pro něhož měla nyní truchlit.

Major Brun je sice pro příběh zásadní postavou, ale nikoli hlavní. Na základě jeho činů Anežka odchází do lazaretu. On je příčinou dalších událostí jejího osudu. Nebýt toho, že se stala svědkem poprav, kterou Brun vede, pravděpodobně by nikdy neopustila svůj dům, neprožila lásku k volyňskému léčiteli a nebyla zrazena a nepřímo odsouzena k smrti v tyfovém táboře.

sestra Hilda

O vrchní sestře Hildě se ve sletu událostí příliš mnoho nedozvídáme. S Anežkou se poprvé setkává při Anežčině příjezdu do lazaretu. Stejně jako většina Rakušanů považovala Anežčina manžela za válečného hrdinu a Anežce prokazovala úctu spojenou s jejím společenským postavením. Co si ale o Anežce skutečně myslela, to nám zůstává skryto.

Její role přichází na konci příběhu, kdy Stryja utekl. Přináší Anežce zprávy z tábora, že smrtelně nemocný Stryja stále žije. „– *Mám zprávy z lágru, Anežko. Ještě neumřel!* –“.¹⁶⁰ A Hilda otevřeně mluví k Anežce o tom, jak ji Stryja také využil, aby schovávala různé věci pro zajatce v táboře. Dělá ze sebe před Anežkou chudinku, která se nemohla bránit šarmu haličského léčitela. „– *Využíval nás obě, – řekla Hilda, jako by čekala soustrast. – To jsme my, důvěřivé a hloupé ženské. Tak už to chodí.* –“.¹⁶¹ Vrchní sestra působí jako žena ne příliš vysoké inteligence, která žádá po Anežce pochopení a souhlas se strašným osudem ženy, která byla někým využita. Nemusela však nikomu pomáhat, bylo to její svobodné rozhodnutí. Proto je její bědování a nařikání zcela nemístné. Kdyby zajatcům pomohla proto, že nesledovala žádný jiný cíl, který by jí zajistil prospěch nebo uznání, nestěžovala by si Anežce. Snažila se pouze vlichotit do její přízně. „– *Fajn, – zívla Hilda, – víte co, Anežko? V neděli si vyrazíme do cukrárny. Sednem si a kolem budou šmejdit frajeři a koukat. A my nic. To bude pomsta. Dáme si cream-višňovku, jak dámy!* –“.¹⁶² Myslela si, že Anežka bude souhlasit a bude ráda, že má v lazaretu nějakou přítelkyni. Člověk touží po přátelství, a ještě na takovém místě, kde se každý den potkává s bolestí a se smrtí. Anežka byla jiná. V lazaretu byla kvůli vině svého manžela a vykoupení jeho skutků. Nechtěla se s Hildou přátelit a také jí to dala

¹⁶⁰ KÖRNER, Vladimír. *Anděl milosrdenství: Život za podpis*. V Praze: Dauphin, 2008. ISBN 978-80-7272-156-6, str. 79.

¹⁶¹ Tamtéž, str. 79.

¹⁶² Tamtéž, str. 79.

najevo. „– *Prosím vás, sestro, – řekla Anežka. – Nechte mě a nemluvte na mě, jestli je to možné. Já na vás taky nepromluví. Nikdy.* – “. ¹⁶³ Anežka Hildu odmítla i kvůli bolesti způsobené Stryjovým útekem a myšlenkou, že ho už pravděpodobně nikdy neuvidí a s vědomím, že ji Stryja už ani vidět nechce.

Vrchní sestra se odmítnutím nenechala vyvézt z míry. Ačkoli nebyla příliš inteligentní, prošla mnoha životními zkušenostmi. Naučila se neodmítat lidi okolo sebe, i kdyby jí to bylo nepříjemné. Věděla, že v době války je potřeba mít co nejvíc známých, kteří by byli ochotní jí pomoci.

Hilda je vedlejší postavou, jež výrazně nezasahuje do plynoucího děje. Svou přítomností pouze doplňuje situace, odehrávající se v lazaretu. Je přítomná u Stryjova zákroku pro záchranu Sylviova života, ale nijak zásadní úlohu nemá. Dalo by se říci, že je stínem vojenské nemocnice.

šéflékař Horetzky

Lékař nepatří k rakouské národnosti. Je to místní občan, který ale přísahal loajalitu císaři. To bylo v Haliči dost neobvyklé. Místní neměli v lásce císařskou rodinu a rakouskou vládu. Protože Halič byla východním okrajem říše, kam posílala vláda nepohodlné úředníky, šlechtice a politiky. Represe vůči místnímu obyvatelstvu byly na denním pořádku.

Šéflékař se snažil nijak nevybočovat. Byl to vykořeněný člověk. Od svého národa se distancoval v momentě, když přísahal loajalitu rakouské správě. Do rakouské společnosti také příliš nezapadl. Rakouští úředníci v něm viděli potencionální hrozbu. Díky zradě vlastní národnosti se mu dostávalo šetrnějšího zacházení a mohl také vést rakouský lazaret.

Ačkoli se velmi snažil žít spořádaný život a nijak na sebe neupozorňovat, na konci příběhu se nepřímo zaplétá do zinscenovaného útěku. Na žádost Anežky vystavil propouštěcí listiny pro Sylvia. „*Také šéflékař Horetzky se roztrásl a odvrávorl s lejstry ke křesílku: – Neuvěřitelné. Moje vlastní pečeť, dokonce podpis. To je neslýchané. – A taky nevídané, doktore, - potvrdil mu Volc, [...] To byl nezvratný fakt. Radek jenom civěl. Neskutečné, úřední listiny dokonale zfalšované, razítka dával vlastní rukou on. – To je debakl, naprostá katastrofa. – vydechl opět Horetzky.*“. ¹⁶⁴ Zřejmě neměl tušení, že mladý italský zajatec je

¹⁶³ KÖRNER, Vladimír. *Anděl milosrdenství: Život za podpis.* V Praze: Dauphin, 2008. ISBN 978-80-7272-156-6, str 79

¹⁶⁴ Tamtéž, str 92.

špeh. Hauptnam Volc vzápětí lékaři oznámil, že po novém roce přijede vyšetřovací komise, aby zjistila, kdo všechno je do vlastizrady zapletený. Lékařova reakce byla zcela přirozeným obranným mechanismem. „– *Takže jestli rozumím, – řekl nad kompromitujícími listy. – Pak musí zmizet absoultně všecko. Úředně mrtví i živí, co něco věděli. Včetně paní Agnes. –*“.¹⁶⁵ Bylo nutné zahltit stopy po jakémkoli problému. Lékař měl z vyšetřovací komise jistě strach, protože když se za války vyslovilo slovo vlastizrada, nikdy to neznamenaló šťastný konec.

Horetzky je příkladem člověka, který pro vlastní prospěch raději zradí svůj národ a přísahá loajalitu vládě. Ta je v Haliči považována za příčinu veškerého utrpení obyvatelstva. Takových lidí existuje nespočet. V období minulého režimu se objevili ti, kteří nejprve souhlasili se změnami, které byly provedeny během Pražského jara. Po vstupu vojsk Varšavské smlouvy se však svých myšlenek a idejí z šedesátých let rychle vzdávali.

vrátný Feroeki

S Ferem se Anežka potkává první den v lazaretu. Fero také patří k místním obyvatelům Haliče. Má velkého vlčáka, který mu pomáhá s hlídáním lazaretu. Každý den přivádí zajatce z tábora. O Stryjovi má zkreslené mínění. Říká o něm, že je to šaman nadaný nadpřirozenými léčitelskými schopnostmi.

V průběhu děje se nevědomky stává pozorovatelem a prostředníkem utajeného vztahu mezi Stryjou a Anežkou. Několikrát je přeruší při rozhovoru, v němž se oba konečně postupně sbližují. „*Mlčela a on už také nemluvil, jeho ruce se zklidnily a ležely na dosah a už se nepohnuly. [...] Proč jí toho na sebe tolik řekl, to se nemělo stát, [...] Vrátný Feroeki je takto zastihl v hrobovém mlčení. Přišel odzvonit totální soumrak slunečného dne. – Zase vy dva, – řekl. Ti dva se mu nějak zalíbili. – Co jste si udělali, že jste tak potichu? –*“.¹⁶⁶ Ferovým prostřednictvím je také informována, co se děje s haličským zajatcem po jeho útěku a jaká je situace v táboře. „– *Našli jste ho, Fero? – – Jo, – řekl, dost zle, když ji poznal v té tmě [...] – Mrtev? – – Něco horšího, paninko. [...] – Nevzkázal něco? – řekla Anežka. – Ale jo, vážená. Hlavně vás prosí, abyste táhla do pekla a nějaké věci mu prý máte nechat na starým místě. Ale sama za ním nechodte, radím vám dobře. –*“.¹⁶⁷ Anežka se od vrátného

¹⁶⁵ KÖRNER, Vladimír. *Anděl milosrdenství: Život za podpis*. V Praze: Dauphin, 2008. ISBN 978-80-7272-156-6. 92.

¹⁶⁶ Tamtéž, str 54.

¹⁶⁷ Tamtéž, str. 76.

dozvídá spoustu důležitých informací o událostech na frontě, které ovlivní jejich práci v lazaretu. Fero je typ člověka, jenž dokáže zjistit cokoli o komkoli a čemkoli. Spolu se ošetřovatelem Radkem vedou debaty o válce, nepřátelích a spojencích.

Ferocki je vedlejší postavou, ale zároveň je pro lazaret nepostradatelný. Muž ve vrátnici by měl mít přehled o dění jak v lazaretu, tak v přilehlém táboře. A to Fero rozhodně měl. Na konci příběhu mají s ošetřovatelem Radkem důležitý úkol. Najít všechny skrýše, kam byly schovávány peníze a léky pro zajatce a také odstranit všechny, kteří měli s ukrýváním a útěky něco společného. Ferovým společníkem a pomocníkem při hlídání vrátnice byl jeho velký vlčák Hektor.

ošetřovatel Radek

Další vedlejší postavou je rakouský ošetřovatel Radek. Podobně jako vrátný i on považuje Stryju za léčitele s nadpřirozenými schopnostmi. Ale vidí v něm také velezrádce a souhlasí s tím, že má být zavřený v zajateckém táboře. „– *Šaman je kanón, – chlubil se Radek, – aby vám bylo jasno, madam, velezrádce. Na ty jsme zařízení.* – “. ¹⁶⁸

Radek je také asistentem šéflékaře. Zajišťuje podpisy a pečeti na dokumentech, které lékař vydává. Takže existuje možnost, že i on se podílel na útěku Sylvia a následné velezradě. „*Horetzky vypadal na srdeční kolaps, Radek mu už cpal pod košili namočený kapesník, ale doktor ho odstrčil: – To jste – vy chlape! – – Já o ničem nevím, přísahám, - blekotal Radek.* “. ¹⁶⁹

Díky Radkovi se Anežka dozvídá na konci příběhu o katastrofě v táboře. Tato informace je pro ni zásadní. Na základě ošetřovatelových slov se rozhodně odejít do tábora, který je uzavřený kvůli tyfové nákaze a pomáhat nemocným zajatcům. „– *Lidi, – říkal vrchní ošetřovatel Radek, – v lágru je moc zle. Není tam nikdo, kdo by ošetřoval. Můžu vám slíbit akorát přiděly na kořalku a propustku, jestli z toho vylezete. Jsou nějakí dobrovolníci? [...]* *Věci dobrovolcům předává Fero, každému poklepe po rameni, jen třetí postavičce v řadě ne. Je to Anežka Brunová.* “. ¹⁷⁰

¹⁶⁸ KÖRNER, Vladimír. *Anděl milosrdenství: Život za podpis.* V Praze: Dauphin, 2008. ISBN 978-80-7272-156-6, str. 29.

¹⁶⁹ Tamtéž, str. 92.

¹⁷⁰ Tamtéž, str. 102, 103.

Postava ošetřovatele Radka hraje na konci příběhu důležitou roli. Člověk se dlouho nemůže rozhodnout, co má v budoucnu udělat. Někdy nám stačí jediná informace, která zásadně promění náš život. Jak již bylo zmíněno výše, Radek přináší důležité svědectví o zhoršení epidemie v táboře. Zcela jistě nepočítal s tím, že jedním z dobrovolníků bude právě vdova po rakouském majorovi.

3.3 Prostor

Prostor představuje znásobený a umocněný vztah mezi jednotlivými místy děje¹⁷¹. Je to systém vztahů, který určují místa, směry a vzdálenosti¹⁷².

Příběh se odehrává v Haliči. Anežčin manžel byl důstojníkem rakousko-uherské armády. Jeho jednotka byla umístěna na východní bojiště 1. světové války. Anežka po jeho smrti odchází z přepychového domu do stejné lokality, v níž sloužil její manžel. Lazaret, ve kterém se příběh odehrává, má také symbolickou spojitost s majorem Brunem. U kašny na nádvoří lazaretu se fotografoval s polonahými prostitutkami. Kašna je symbolem definitivního konce vztahu Anežky a léčitele Stryji. Pohled na zastřeleného zajatce ji vedl k definitivním rozhodnutí. Odešla do tábora, aby se starala o zajatce nakažené tyfem. Tábor, nacházející se v bezprostřední blízkosti lazaretu, v očích personálu působí jako peklo na zemi. Místo, kde je nedostatek úplně všeho. Jediné, co se objevuje v táboře dostatečné míře, je utrpení a smrt. Při četbě se do tábora přímo nedostáváme, pouze se o něm vypravěč zmiňuje.

Lazaret je ponurým místem, v němž se promítá bolest a utrpení zraněných vojáků. Celkový vzhled budovy si čtenář může pouze domýšlet. Z textu se dozvídáme o vzhledu Anežčiny ložnice. „*Příšerná komůrka, příšerná hodinka před setměním. Určitě pelech po nějaké pokojské holce pro všecko. Půlku zabrala postel, ta zažila taky svoje, a všemu vévodí roura na nabílené zdi s podezřeले rezivými skvrnami. Splašky! [...] Vnímala zase hřmot vody, byl to příval, přímo nad ní. V této kopce možná zajde.*“¹⁷³ Podrobnějšího popisu se dostalo také pokoji v přízemí. Byl určen pro pacienty, kteří utrpěli nevléčitelné zranění. „*Tam uvnitř to vypadalo jako poutní kaplička, umrlčí kobka byla celá přikrášlená cetkami a papírovými*

¹⁷¹ VŠETIČKA, František. *Stavba prózy*. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 1992. Acta Universitatis Palackianae Olomucensis. ISBN 80-7067-203-X, str. 33.

¹⁷² PETERKA, Josef. *Teorie literatury pro učitele*. 2., přeprac. vyd. V Praze: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2006. ISBN 80-7290-244-x, str. 165.

¹⁷³ KÖRNER, Vladimír. *Anděl milosrdenství: Život za podpis*. V Praze: Dauphin, 2008. ISBN 978-80-7272-156-6, str. 25,26.

*kraječkami, i svatými obrázky a květinami v okřapaných sklenicích. [...] Místo oltáře tu byla pouhá postel s dřevěnými čely a tam místo pacholátka ležel tvoreček jak dítě...“.*¹⁷⁴

Další zásadní lokalitou pro dějovou linii je dům majora Bruna a jeho manželky. Anežka se do něj vrací po návštěvě manžela na frontě, naprosto znechucená otřesnými výjevy, kterých byla nechtěně svědkem. Zde se dozvídá o smrti svého muže a také zjišťuje, že vedl dvojitý život. Dům se po návratu Anežky z lazaretu na Vánoce stává místem zvratu celého příběhu. Přichází k ní zajatec Sylvio, který je ale nasazeným špiónem. Anežka v dobré víře mladému vojákovvi pomáhá k útěku přes Terst do Itálie k rodičům. Sylvio, ale Anežku udá a spolu s bývalým vojenským pobočníkem jejího muže Volcem odjíždějí všichni zpět do lazaretu.

3.4 Čas

V literární teorii se rozlišuje několik typů času. Při určování času v literárním díle se zaměřujeme na dodržování časové posloupnosti.¹⁷⁵

Děj je zasazen do období první světové války. Nehovoříme ale o příběhu, který by reflektoval veškeré události Velké války. Je to děj krátké části čtyřletého konfliktu, a to přelom let 1916 a 1917. Z počátku se ale nedozvídáme přesné časové zasazení. Z prvních stran jsme ale schopni zjistit, že se jedná o příběh z první světové války. Autor využívá času chronologického. Dodržuje sled událostí, jako by probíhaly ve skutečnosti.¹⁷⁶

Rozlišujeme ještě jedno základní dělení času, a to na objektivní a subjektivní.¹⁷⁷V novele jsou využity oba tyto časy. Subjektivní čas vnímáme při poslední zásadní scéně, kdy se Anežka rozhoduje, jak se bude dál odvíjet její osud. „*Jako očarovaná se dotkla hladiny kašny a ucukla prstem, jako by se popálila. Povrch pokrýval led, zatím pouhá vrstva, ale bylo v tom něco strašlivého. Ta vrstva ji oddělovala od něčeho, co snad žilo v kašně. [...] Zář světélek padala už jen do bazénku na nádvoří, u kterého klečela Anežka Brunová. Hladinka se třpytila jak věrné zrcadlo. Ale to zrcadlo bylo čiré a pod ním ležela na dně podoba člověka, kterého krátce milovala. Vrátili se nyní k sobě. Oči měl otevřeny k Anežce,*

¹⁷⁴ KÖRNER, Vladimír. *Anděl milosrdenství: Život za podpis*. V Praze: Dauphin, 2008. ISBN 978-80-7272-156-6, str. 33.

¹⁷⁵ VŠETIČKA, František. *Stavba prózy*. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 1992. Acta Universitatis Palackianae Olomucensis. ISBN 80-7067-203-X, str. 31.

¹⁷⁶ Tamtéž, str. 31.

¹⁷⁷ Tamtéž, str. 31.

plny odlesků světél. Tam uvnitř ležel nepravý léčitel Stryja.“.¹⁷⁸ V tento moment měla Anežka jasno, že nechce dál žít. Proto odešla do tábora, kde řádl tyfus. Jedná se o graduující pasáž, plnou emocí. Vrcholem je pro Anežku pohled na mrtvého zajatce. Kontrastem k této scéně je oslava Silvestra uspořádaná pro personál, jež se odehrává nahoře v sále.

Důležitým momentem v životě v lazaretu i přilehlém táboře byl nedělní svátek. Autor nám nedává žádné indicie k tomu, abychom odhalili datum tohoto svátku, ale dozvídáme se, že se jedná o podzimní den. Nedělní svátek je příležitostí k návštěvě lazaretu pro místní obyvatele. Nemocní smějí vyjít ven na dvůr, aby si užili slunečních paprsků. Na nádvoří hrají muzikanti a místní prodávají jídlo a pití. Svátek působí jako jasné světlo v jinak temných chodbách a pokojích vojenského zdravotnického zařízení. Po celý den panuje uvolněná atmosféra. Ani z daleka den nepřipomíná realitu místa. „*Skutečná neděle, jako se chodívalo z vesnic do poutního kostela, tak se nyní trousily z krajiny postavičky v černých vlňácích a krojích, samé ženy. Bez mužů, bez dětí. Na tento svátek čekali ti venku i nemocní. [...] Den je plný příslibů, jen pro ty nemohoucí ne, ti zůstali na uzavřených pokojích. [...] Den patří uzdraveným, už čekají se srolovanými dekami jak zboží na jarmarku.*“.¹⁷⁹

3.5 Kompozice a jazykové prostředky

Z hlediska vnější kompozice je dílo členěno na 13 kapitol. Pro jejich názvy jsou volena většinou jednoslovná pojmenování či dvě slova, která svým významem vystihují události, jenž by čtenář mohl očekávat. Kulminační kapitolou¹⁸⁰ celého příběhu je dvanáctá kapitola s názvem *Zrada*.¹⁸¹ V závěru knihy se setkáváme pouze s autorským dodatkem nazvaným *Post skriptum*,¹⁸² obsahujícím informace o smrti hlavní hrdinky, kterou jsme jako čtenáři vytušili, ale zde se stává definitivní a neměnnou. Konec díla je tedy uzavřený. Vnější

¹⁷⁸ KÖRNER, Vladimír. *Anděl milosrdenství: Život za podpis*. V Praze: Dauphin, 2008. ISBN 978-80-7272-156-6, str. 101, 102.

¹⁷⁹ Tamtéž, str. 50, 51.

¹⁸⁰ VŠETIČKA, František. *Stavba prózy*. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 1992. Acta Universitatis Palackianae Olomucensis. ISBN 80-7067-203-X, str. 34.

¹⁸¹ KÖRNER, Vladimír. *Anděl milosrdenství: Život za podpis*. V Praze: Dauphin, 2008. ISBN 978-80-7272-156-6, str. 90.

¹⁸² Tamtéž, str. 103.

kompozici bychom charakterizovali jako chronologickou.¹⁸³ Syžetová výstavba klade důraz na postavy a jejich charakter.

Vnitřní kompozice pojednává o tematických posloupnostech.¹⁸⁴ V novele můžeme pozorovat kompoziční postup variace, a to v motivu zrady. Pokud by nemocný Stryja zůstal v izolaci v lazaretu, ze svého pohledu by zradil ostatní zajatce v táboře. Když Anežka zprostředkovala útěk italského vojáka Sylvia, zradila svou zemi. Sylvio, který je nasazeným špehem zradil Anežku, když jej chytila rakouská hlídka při útěku. Dalším kompozičním postupem uplatněným v díle je gradace. Postupné sbližování Anežky a Stryji může vyvrcholit v jejich společné noci. Ale osudy obou postav se dál stupňují a definitivním vrcholem je Stryjova smrt a Anežčina následná reakce na ni. Třetím kompozičním postupem, jenž je v novele použit je paralela. Události, jen jsou zachyceny autorem se odehrávají ve dvou liniích. Tyto linie se odehrávají v tutéž dobu, ale pokaždé je jedna z nich záměrně upozaděna na úkor té druhé.

V novele se setkáváme s nadosobním vypravěčem¹⁸⁵ a fiktivním vypravěčem,¹⁸⁶ který není v textu přítomen jako postava. Jedná se pouze o vypravěčův úhel pohledu. Autor existuje vně textu. Hovoříme tedy o faktickém autorovi.¹⁸⁷ Zdržuje se hodnotících komentářů roviny vyprávěného. Pásmo postav je tvořeno dialogy jednotlivých aktérů, které jsou vedené v přítomnosti. Ve vztahu k reálnému světu hovoříme o postavách fiktivních a přirozených. V díle je užito aperspektivní zobrazení.¹⁸⁸

Titul novely je symbolický,¹⁸⁹ odkazuje k symbolu vlastní oběti pro záchranu lidských životů. Pokud je promluva v rovině vypravěče je psána hovorová forma spisovného jazyka. Do roviny vypravěče pronikají slova z nespisovné češtiny. Setkáváme se také s historismy

¹⁸³ VŠETIČKA, František. *Stavba prózy*. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 1992. Acta Universitatis Palackianae Olomucensis. ISBN 80-7067-203-X, str. 134.

¹⁸⁴ Tamtéž, str. 131.

¹⁸⁵ PETERKA, Josef. *Teorie literatury pro učitele*. 2., přeprac. vyd. V Praze: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2006. ISBN 80-7290-244-x., str. 152.

¹⁸⁶ VŠETIČKA, František. *Stavba prózy*. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 1992. Acta Universitatis Palackianae Olomucensis. ISBN 80-7067-203-X, str. 28.

¹⁸⁷ PETERKA, Josef. *Teorie literatury pro učitele*. 2., přeprac. vyd. V Praze: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2006. ISBN 80-7290-244-x., str. 59.

¹⁸⁸ Tamtéž., str. 47.

¹⁸⁹ VALA, Jaroslav. *Úvod do studia literatury*. V Olomouci: Univerzita Palackého v Olomouci. Pedagogická fakulta, 2014, str. 26.

jako je například „*latjnant*“. ¹⁹⁰ Dialogy probíhají v nespisovné rovině. Postavy využívají expresivní výrazy, které jsou často hanlivé až vulgární „– *O těch nakažených, stejně chcípnou, –*“, ¹⁹¹ počestělá německá slova „*štábsarzt*“, ¹⁹² německé věty pro větší dramatickosti textu „– *Küss die Hand, gnädige Frau, –*“, ¹⁹³ rusínské nářečí při setkání Anežky s truchlícím ženami po popravených mužích „– *Ty dūra, ty bestija austrijacka. –*“. ¹⁹⁴ Körnerův styl psaní je velmi naturalistický, nesnaží se dlouze opisovat různé události. Nepoužívá příliš dlouhá a komplikovaná souvětí. Spíše jsou uplatněny jednoduché věty, které jsou využity záměrně. A to vzhledem ke složitosti příběhu a hlubokém zamyšlení čtenáře nad osudy postav. I přes drsnost užitých jazykových prostředků se setkáváme s poetickými přirovnáními „*Modré stíny na polštáři prozradily měsíčnou noc.*“ ¹⁹⁵ Některá slovní spojení mohou působit kakofonicky „*[...] v té předjitřní hodině změřil tlak [...]*“. ¹⁹⁶

¹⁹⁰ KÖRNER, Vladimír. *Anděl milosrdenství: Život za podpis*. V Praze: Dauphin, 2008. ISBN 978-80-7272-156-6, str. 14.

¹⁹¹ Tamtéž, str. 19.

¹⁹² Tamtéž, str. 25.

¹⁹³ Tamtéž, str. 24.

¹⁹⁴ Tamtéž, str. 11.

¹⁹⁵ Tamtéž, str. 47.

¹⁹⁶ Tamtéž, str. 27.

ZÁVĚR

Cílem bakalářské práce bylo analyzovat a interpretovat novelu *Anděl milosrdenství* od Vladimíra Körnera.

V první kapitole jsme se zaměřili na literárně-historický kontext doby autorovy aktivní tvorby. Na základě několika publikací zabývajících se dějinami literatury jsme charakterizovali důležité kulturní a politické události, jen ovlivňovaly formování společnosti ve 2. pol. 20. století v Československu. Zaměřili jsme se na oblast oficiálně vydávané literatury, avšak zmíněna je i literatura neoficiální. Exkurz do historických souvislostí je ukončen pádem komunistického režimu v naší zemi. Z hlediska literární vědy jsme zařadili autora do uměleckého směru.

Ve druhé kapitole se věnujeme životopisu autora a jeho bibliografii. Sledovali jsme vývoj jeho tvorby. Každé dílo jsme na základě sekundární literatury, která k němu byla vydána krátce charakterizovali. V poznámkách pod čarou jsou uvedeny odkazy na použitou literaturu. Využili jsme například teoretickou práci Vladimír Novotného *Tragické existenciály Vladimíra Körnera*.

Třetí kapitola obsahuje vlastní analýzu a interpretaci. Nejprve jsme se zabývali motivy, které můžeme jako čtenáři v novele najít. Postavy vystupující v novele jsme charakterizovali s použitím ukázek z primárního textu. U každé z nich jsme se pokusili o přiblížení jejího charakteru a vystižení okolností jednání každé z postav. Rovněž jsme novelu rozebrali z hlediska kompozice, jazykových prostředků, času a prostoru. V těchto podkapitolách se opíráme o teoretické informace z knih o interpretaci děl a pokoušíme se demonstrovat jednotlivé příklady na ukázkách z primární literatury.

Cíl práce stanovený v úvodu se podařilo naplnit.

POUŽITÁ LITERATURA A INTERNETOVÉ ZDROJE

Primární literatura

KÖRNER, Vladimír. *Anděl milosrdenství: Život za podpis*. V Praze: Dauphin, 2008. ISBN 978-80-7272-156-6.

Sekundární literatura

BEDNÁŘ, K. *Slovo k mladým*. Praha: Václav Petr, 1940.

BÍLEK, Pavel. *Vladimír Körner v tratolišti chmurných vizí*. Reflex 5, 1994, č. 49, s. 49.

BILÍK, Petr. *České země a Československo ve 20. století*. [Olomouc: Olomoucký kraj], 2013. ISBN 978-80-87535-76-9.

BRABEC, Jiří, POHORSKÝ, Miloš, ed. *Dějiny české literatury*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1961, str. 61.

Česká literatura 1945–1970. Interpretace vybraných děl. Praha: Státní pedagogické nakladatelství. 1992, str. 362–373.

GALÍK, Jiří. *Literární tvorba Vladimíra Körnera*. In: Severní Morava, sv. 53, 1987, s. 31.

JANOUSEK, Pavel a Petr ČORNEJ, ed. *Dějiny české literatury 1945-1989 III*. Praha: Academia, 2008. ISBN 978-80-200-1527-3.

JANOUSEK, Pavel a Petr ČORNEJ, ed. *Dějiny české literatury 1945-1989 IV*. Praha: Academia, 2008. ISBN 978-80-200-1631-7.

JANOUSEK, Pavel a kol. *Přehledné dějiny české literatury 1945 – 1989*. Praha: Academia. ISBN 978-80-200-2057-4.

JUGMANN, Milan. *Oklamaný nezklamal*. Körnerovo varovné poselství. Nové knihy 34, 1994, č. 46, s. 1.

KOLÁŘOVÁ, Ivana. *Prostředky subjektivizace v Körnerově románě Smrt svatého Vojtěcha*. In: Sv. Vojtěch v české a polské literatuře a umění – Postać sw. Wojciecha w czeskiej a polskiej literaturze i w sztuce. Opava: Slezská univerzita v Opavě, 1999, s. 167.

KÖRNER, Vladimír. *Lékař umírajícího času*. 2. vydání. Praha: Československý spisovatel, 1987. Klíč (Československý spisovatel), předmluva.

KÖRNER, V. *Písečná kosa*. Praha: Čs. spisovatel, 1970.

KÖRNER, Vladimír. *Post bellum 1866: Oklamany - Der Betrogene*. V Praze: Dauphin, 2006. ISBN 80-7272-083-x, s. 249.

KÖRNER, Vladimír. *Zánik samoty Berhof*. Vyd. 2. Štítý: Veduta, 2005. ISBN 80-86438-11-2.

MACHALA, Lubomír, Josef GALÍK, Erik GILK, et al. *Panorama české literatury*. Praha: Knižní klub, 2015. Universum (Knižní klub). ISBN 978-80-242-4818-9.

MÁŠOVÁ, M. *Rozhovor pro neděli s Vladimírem Körnerem. Alespoň jediný člověk...*, Rudé právo 7. 3. 1967, s. 5.

MATOUŠKOVÁ, Radana. *O prohrách nejen Körnerových hrdinů*. Tvar 1, 1990, č. 14, s. 4

NOVOTNÝ, Vladimír. *Tragické existenciály Vladimíra Körnera*. Praha: ARSCI, 2013. Literární věda (ARSCI). ISBN 978-80-7420-033-5.

Panorama českého filmu. Olomouc: Rubico, 2000. ISBN 80-85839-54-7.

PETERKA, Josef. *Teorie literatury pro učitele*. 2., přeprac. vyd. V Praze: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2006. ISBN 80-7290-244-x.

PETRŮ, Eduard. *Úvod do studia literární vědy*. Olomouc: Rubico, 2000. ISBN 80-85839-44-x.

SCHNEIDER, J. *Smrt svatého Vojtěcha*. Tvar 4, 1993, č. 43-44, s. 21-22.

SOLDÁN, L. *Vladimír Körner*. In: *Čeští spisovatelé 20. století*. Praha: Čs. spisovatel, 1985, s. 288-290.

VANČURA, Jiří. *Naděje a zklamání: pražské jaro 1968*. 2. vyd. (1. vyd. v Mladé frontě). Praha: Mladá fronta, 1990. ISBN 80-204-0179-2, s. 43.

VLAŠÍN, Štěpán. *Slovník literárních směrů a skupin*. Praha: Orbis, 1977. Pyramida (Orbis).

VLAŠÍN, Štěpán, ed. *Slovník literární teorie*. 2. rozš. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1984, s. 136.

VŠETIČKA, František. *Stavba prózy*. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 1992 Acta Universitatis Palackianae Olomucensis. ISBN 80-7067-203-X.

Ztroskotanci a samozvanci. Rudé právo 57, 1977, č. 9, s. 2.

časopis Tvář [online]. [cit. 2018-11-09]. Dostupné z: <http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=1629>.

drama Psí kůže [online]. [cit. 2018-10-27]. Dostupné z <http://www.radioservis-as.cz/archiv/2300/23drama6.htm>.

existencialismus [online]. [cit. 2019-02-22] Dostupné z: <https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Existencialismus>.

film Adelheid [online]. [cit. 2018-10-24]. Dostupné z: <https://www.csfd.cz/film/9332-adelheid/prehled/>.

film Kainovo znamení [online]. [cit. 2018-10-30]. Dostupné z: <https://www.csfd.cz/film/223772-kainovo-znamení/prehled/>.

film Krev zmizelého [online]. [cit. 2018-11-02]. Dostupné z:
<https://www.csfd.cz/film/154054-krev-zmizeleho/prehled/>.

film Místenka bez návratu [online]. [cit. 2018-10-19]. Dostupné z:
<http://www.filmovyprehled.cz/cs/film/396596/mistenka-bez-navratu>.

film Svědek umírajícího času [online]. [cit. 2018-10-30]. Dostupné z:
<https://www.csfd.cz/film/23579-svedek-umirajiciho-casu/prehled/>.

film Zánik samoty Berhof [online]. [cit. 2018-10-30]. Dostupné z:
<https://www.csfd.cz/film/8835-zanik-samoty-berhof/prehled/>.

film Závory [online]. [cit. 2018-10-19]. Dostupné z:
<https://www.csfd.cz/film/242128-zavory/komentare/>.

Jan Palach [online]. [cit. 2018-11-12]. Dostupné z:
http://www.totalita.cz/vysvetlivky/o_palachj.php.

K 231 [online]. [cit. 2018-11-11]. Dostupné z: <http://www.totalita.cz/vysvetlivky/k231.php>.

Kruh nezávislých spisovatelů [online]. [cit. 2018-11-11]. Dostupné z:
<http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=1726>.

Literární noviny [online]. [cit. 2018-11-10]. Dostupné z:
<http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=1286>.

Manifest československých spisovatelů [online]. [cit. 2018-11-10]. Dostupné z:
<http://www.csds.cz/cs/g6/4774-DS.html>.

Slepé rameno [online]. [cit. 2018-10-19]. Dostupné z:
<http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=1472>.

státní znak 1960 [online]. [cit. 2018-11-04]. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/cz/clenove-vlady/historie-minulych-vlad/historie-statniho-znaku/statni-znak-ceske-republiky--jeho-predchudci-a-soucasna-podoba-43755/>.

projev Milana Kundery na IV. sjezdu Svazu čs. spisovatelů [online]. [cit. 2018-11-10]. Dostupné z: <http://www.csds.cz/cs/4317-DS.html>.

Psí kůže [online]. [cit. 2018-10-27]. Dostupné z:
<https://www.karlovyvary.cz/cs/vladimir-korner-psi-kuze>.

Svaz českých spisovatelů [online] [cit. 2018-11-15]. Dostupné z:
<http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=1725>.

Ústava 1960 [online]. [cit. 2018-11-04]. Dostupné z:
https://www.psp.cz/docs/texts/constitution_1960.html.

Ústřední publikační správa [online]. [cit. 2018-11-10]. Dostupné z:
http://www.totalita.cz/vysvetlivky/cenzura_02.php.

III. sjezd Svazu čs. spisovatelů [online]. [cit. 2018-11-07]. Dostupné z:
<http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=1629>.

231/48 Sb. [online]. [cit. 2018-11-11]. Dostupné z:
<https://www.psp.cz/sqw/sbirka.sqw?cz=231&r=1948>.